

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

Soupisy památek historických a uměleckých v království Českém jako klíčová
edice České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění

Soupisy památek historických a uměleckých v království Českém as a key
series of Emperor Franz Joseph Czech Academy for Sciences,
Literature and Arts

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Mgr. Ondřej Marek

Program Ediční a nakladatelská praxe

Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma *Soupisy památek historických a uměleckých v království Českém jako klíčová edice České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne: .....

Podpis: .....

Na tomto místě bych rád poděkoval paní Mgr. Lence Pořízkové, Ph.D., za cenné rady a své ženě Janě, rodině a přátelům za podporu projevenou v celém průběhu mého studia.

Obsah

ÚVOD	- 9 -
1) ČESKÁ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU	- 13 -
2) ROLE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA V KONTEXTU VYDÁVÁNÍ SPOLEČENSKOVĚDNÍ LITERATURY U NÁS	- 23 -
2.1) Edice	- 23 -
2.2) Členství Akademie	- 27 -
2.3) Spolupráce	- 29 -
Nakladatel Alois Wiesner starší a tiskárna Alois Wiesner	- 29 -
Další nakladatelé	- 30 -
Knihkupectví Bursík a Kohout	- 31 -
K. Bellmann Phototyp	- 32 -
Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen	- 32 -
3) EDICE SOUPISY PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH	- 35 -
3.1) Autorská základna edice	- 38 -
Karel Chytil	- 42 -
Antonín Podlaha	- 43 -
Zdeněk Wirth	- 45 -
3.2) Ediční strategie	- 47 -
3.3) Typografická a grafická úprava	- 52 -
Textová stránka	- 53 -
Obrazový doprovod	- 56 -
4) OSUDY SOUPISU PAMÁTEK PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE	- 59 -

4.1) Odkaz Zdeňka Wirtha	- 59 -
4.2) Spolupráce s německojazyčnými badateli	- 61 -
4.3) Soupisy památek v současnosti	- 64 -
ZÁVĚR	- 67 -
ANOTACE	- 71 -
RESUMÉ	- 73 -
LITERATURA	- 75 -
PRAMENY	- 81 -
PŘÍLOHA	- 85 -
Seznam Soupisů památek historických a uměleckých vydaných pod Českou akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění	- 85 -
Seznam Soupisů památek historických a uměleckých vydaných pod Českou akademii věd a umění (a za spolupráce s Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen)	- 92 -
Seznam svazků vydaných v rámci zpřístupnění starších nepublikovaných textů	- 93 -
Seznam Soupisů královského hlavního města Prahy	- 94 -
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	- 97 -

Úvod

Etablování vědecké činnosti na našem území se z pochopitelných důvodů neobešlo bez spolupráce s tiskaři a nakladateli. Ke sdílení informací bylo nutné zapojit knižní trh. V tomto nejprve chaotickém a organicky se vyvíjícím prostředí (od konce 18. století do konce století 19.) byla badatelská činnost roztržena a až s postupem času se začala institucionalizovat. Avšak i organizovaná česká věda narážela na řadu překážek – rozkolísanost oborové terminologie, malý zájem o publikace nebo nejasné vymezení badatelské činnosti. Tato práce se zaměřuje na působení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, jež byla průsečíkem snah nacionálních i vědeckých. Cílem je charakterizovat její pole působnosti a modus operandi v kontextu české vědecké, respektive společenskovední komunity, a to především na příkladu ediční řady *Soupisů památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*.

Opodstatněnost zájmu o Akademii tkví mj. v tom, že se jedná o přímou předchůdkyni současné Akademie věd České republiky. Působila v ní celá řada významných vědeckých i uměleckých osobností a spoluzakládala mnohé vědecké obory – příkladem budiž etablování české historie umění. Z badatelské činnosti lze za nejzdařilejší považovat právě *Soupisy*, jež vycházely po dobu několika desetiletí a dodnes jsou důležitým pramenem inventarizujícím a archivujícím kulturní historii Čech. Vzhledem k elitnosti edice byl kladen důraz na její typografické a polygrafické provedení.

Tato diplomová práce je výsledkem analýzy primárních a rešerše sekundárních zdrojů. Primárními zdroji jsou jednotlivé svazky *Soupisů památek historických a uměleckých*, *Věstník* České akademie a její *Almanachy* (především výroční zprávy v nich obsažené), články z dobového tisku aj. K jejich fyzickému zpřístupnění byly využity fondy Vědecké knihovny v Olomouci, pro digitální zpřístupnění pak služby Digitální knihovny Akademie věd ČR, Národní digitální knihovny a projektu Kramerius Národní knihovny ČR.

Zpřístupňováním nevydaných svazků *Soupisů* se v současné době zabývá Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, respektive badatelé kolem Kristiny Uhlíkové, Jany Marešové a dalších. Odborné publikace vzešlé z jejich zájmu představují, vedle pramenů samotných, neocenitelný zdroj informací, o něž se tato práce opírá především v těch částech, které se dotýkají textologických výzev nových vydání a okolností vzniků *Soupisů* obecně. Krom prací Uhlíkové a Marešové je sekundární zpracování publikační činnosti Akademie kusé. Ke dvoustému výročí založené České společnosti nauk vyšel v roce 1985 sborník prací, jež se dotýkají i působení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, ale jež jsou tematicky fragmentární a publikační činnost Akademie zhodnocují značně parciálně. Ucelená publikace se zaměřením na publikační činnost Akademie, dle mých znalostí, neexistuje, a to ať už by šlo o studii zabývající se povahou jednotlivých titulů a autorské základny, anebo o typografickou a polygrafickou praxi.

Mezi praktické problémy práce patří ortografie názvů jednotlivých institucí, jež v průběhu času upravovaly zápis svých jmen. V této práci budu používat jejich současné varianty stejně tak, jak je používají moderní badatelé zabývající se problematikou odborné literatury přelomu 19. a 20. století. Při prvním výskytu názvu inkriminované instituce uvádím původní zápis jejího jména v poznámce pod čarou. Naopak vůči běžnému zaměňování jmen Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění a České akademie věd a umění (pod prvním názvem Akademie působila do roku 1918, pod druhým, kráceným jako ČAVU, působila po vzniku Československa) tato práce rozlišuje obě vývojová stádia, jelikož měla odlišný charakter ve vztahu k vydávání *Soupisů památek historických a uměleckých v království Českém*¹ (dále jen *Soupis*, případně upřesňuji názvem okresu – u Prahy

---

¹ Nomenklatura názvu edice a jednotlivých svazků není konzistentní. Na rozkolísanost názvu měly vliv především změny státních entit, během nichž edice vycházela, rozdíl v zaměření na Čechy a samostatně na Prahu, spolupráce s německými badateli (ještě před s touto spoluprací *Soupis* vycházel i v německé jazykové mutaci) a pozdější zpřístupňování nevydaných svazků.

Zde uvádím jednotlivé varianty v pojmenování svazků:

— *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu [XY]*

tématem – či pořadovým číslem). Pokud kontext nevyžaduje upřesnění časového zařazení, používám v práci termín „Akademie“ k obecnému označení této instituce a k vyjádření kontinuity mezi Českou akademií Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění a ČAVU. K odlišení používám kurzívu pro zvýraznění publikací (knižních i periodických) a edičních řad. Názvy cizojazyčných publikací a především institucí, zejména německých, ponechávám v originále.

Typografické deskripci byly podrobeny dva soupisy, a to I. svazek okresu Kolín od Karla Boromejského Mádl z roku 1897, jehož zpracování bylo směrodatné pro následující svazky, a XXVII. svazek okresu Roudnice, díl II., zámek Roudnice, Maxe Dvořáka a Bohumila Matějky z roku 1907, který byl současníky vnímán jako zdaleka nejkvalitnější ze svazků vydaných před rokem 1918. (Uhlíková, 2008a, s. 149) Při jejich popisu se zaměřím na charakter textových pasáží a na obrazovou přílohu.

-
- *Topographie der Historischen und Kunst-Denkmale der Politische Bezirk [XY]*
  - *Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken [XY]*
  - *Verzeichnis der Kunst-Geschichtlichen und Historischen Denkmale um Landkreis [XY]*
  - *Inventar der Historischen Bau- und Kunstdenkmäler im politischen Bezirk [XY]*

Zde uvádím jednotlivé varianty v pojmenování edice:

- *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*
- *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do polovice XIX. století*
- *Soupis památek historických a uměleckých v Čechách*
- *Soupis památek historických a uměleckých v Republice Československé*

1) Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v historickém kontextu

Počátky české vědy, respektive vědecké činnosti na území Českého království se soustřeďovaly v Praze, jež sehrávala roli přirozeného centra vědeckého bádání na našem území. Přesto existovaly dílčí vědecké snahy i v dalších částech Čech, ale i Moravy a Slezska. V tuzemsku existovaly po dlouhou dobu dvě univerzity, v Praze a Olomouci, se dvěma filozofickými a jednou lékařskou fakultou. Do roku 1740 ale bylo jejich prioritním cílem kněžské vzdělávání. Dále svou roli v kultivaci vzdělanosti sehrávaly i stavovské školy v Praze a Olomouci, inženýrská škola v Praze a v Olomouci sídlící „svého druhu rytířská akademie.“ (Haubelt, 1985, s. 291) Vedle těchto institucí, jež se ze své podstaty věnovaly vědě a vzdělávání, nesmíme opomenout ani řadu řeholních institucí, které spravovaly vlastní vzdělávací centra a řádové školy, ani specifické zájmové kroužky soustřeďující se v návaznosti na zemské úřady, venkovskou vrchnost či velkostatky.

Vůbec první pokusy o organizovanou vědu lze v Praze vysledovat už v polovině 18. století. Tyto snahy byly negativně ovlivňovány faktem, že vědecké bádání se soustřeďovalo do Vídně, což stavělo české země do pozice periferie. (Janko, 1985, s. 363–364) Přesto v 70. letech vzniká Soukromá učená společnost, od roku 1775 při ní vydává Ignác Born *Pojednání Soukromé společnosti*, roku 1784 je Soukromá učená společnost přejmenovaná na Českou společnost nauk, a konečně se roku 1790 transformuje na Královskou českou společnost nauk. (Říman, 1985, s. 24) Ta formálně zanikla až v roce 1952, kdy byla spolu s Českou akademií císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, respektive Českou akademií věd a umění včleněna do nově vzniklé Československé akademie věd.

Další vědeckou institucí, která předcházela Akademii, byla Společnost vlasteneckého muzea v Čechách založená roku 1818 a na popud Františka Palackého vydávající *Časopis českého museum* (1827–současnost – dnes vydávaný pod názvem *Časopis Národního muzea*), při níž roku 1830 vznikla Matice česká jakožto významný nakladatelský podnik odborných publikací. Ještě před tím, než začala Matice operovat, byl založen Sbor pro vědecké

vzdělávání řeči a literatury české. Matice své aktivity financovala přijímáním darů od přispěvatelů, kteří si tak zajišťovali právo obdržet veškerá vydaná díla. Druhým důležitým zdrojem peněz byla dlouhodobá celonárodní sbírka. (Bohatcová, 1990, s. 359–360) V rámci Matice české došlo k vydání základních děl české vědy: *Slovníku česko-německého* Josefa Jungmanna a *Slovanských starožitností* Pavla Josefa Šafaříka. (Šimeček a Trávníček, 2014, s. 139)

Počáteční vědecké snahy směřovaly k praktickému výzkumu, mapovalo se nerostné bohatství země a studovala se předpokládaná slavná minulost Českého království. (Nový, 1985, s. 68) Přesto byly zprvopočátku badatelské snahy českých institucí nevyjasněné a soupeřily mezi sebou rozbíhavé koncepce. Před revolučním rokem 1848 působily v Čechách dva významné vědecké okruhy, jejichž představiteli byli Josef Jungmann a Bernard Bolzano. Na rozdíl od Jungmannova vlasteneckého kroužku byl ten Bolzanův mnohem heterogennější – byli v něm zastoupeni jak Češi, tak Němci, jak stoupenci, tak odpůrci austroslavismu. (Berka, 1985, s. 348) Divergentní snahy jsou zřetelné ve sporu o smysl Muzea, kdy proti sobě stály čtyři vize: Bedřich Berchtold chtěl Muzeum vlastivědné a bohemikální, Josef Jungmann vlastivědné a národně uvědomělé, Berg přírodovědně-výrobní a František Gerstner, mj. zakladatel Královského českého stavovského technického učiliště, předchůdce Českého vysokého učení technického, technicko-výrobní. Nakonec zvítězila vize Kašpara Šternberka, podle nějž mělo Muzeum sloužit jako vědecký ústav se sbírkovou úlohou. V tomto období bylo Muzeum ještě jazykově německé. V raném období nemělo sice Muzeum sbírky se společenskovedním významem, chybělo přesné vymezení sbírkové koncepce, nicméně Václav Hanka postupně budoval významnou knihovnu a od 40. let převládl Palackého apel na muzeum jakožto vědecký obraz vlasti, čímž byla zdůrazněna role společenských věd a příklon k češtině. (Chalupa, 1985, s. 373–374)

Na pozadí politického a společenského dění druhé poloviny 19. století došlo v Českém království z nacionálních důvodů k rozchodu českých a německých akademických institucí. Právě z tohoto kulturního podhoubí vychází potřeba založení akademické instituce, jejíž ráz by byl národnostně

český. Založení české akademie předcházelo více jak století postupného etablování vědeckého bádání v rozličných institucích, jejichž míra organizovanosti, oficiálnosti a národností profílace se různila.

Od raného novověku byly akademie koncipovány jako instituce s panskou protekcí a mecenátem vlivných jedinců, jako instituce, které umožňovaly snazší komunikace mezi členy vědecké komunity, a tím akcelerovaly výměnu a kumulaci informací. Do jisté míry byly opakem, nebo spíš doplňkem univerzitám, které se soustřeďovaly na vzdělávání, a to především duchovenstva. (Pokorný, 2008, s. 21)

Založení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (po osamostatnění Československa přejmenovaná na Českou akademii věd a umění – ČAVU) bylo výsledkem dlouhodobých snah českých intelektuálních elit v čele s Josefem Hlávkou, který byl až do své smrti roku 1908 jejím předsedou, o vytvoření národní platformy, jež by sloužila ke kultivaci českého národa skrze vědeckou a uměleckou činnost.

Česká Akademie, oficiálně založená až roku 1890 a svou činnost počínající následujícího roku, navazovala na více jak staletou tradici institucionalizované vědy na území Českého království. Svého druhu přímým předchůdcem a souputníkem Akademie byla již zmiňovaná Česká společnost nauk (později přejmenovaná na Královskou českou společnost nauk alias Učená společnost), založená roku 1784, která byla ale na rozdíl od pozdější Akademie nacionálně neutrální, utrakvistická a soustřeďovala se primárně na přírodní vědy. Od 30. let 19. století v Učené společnosti začali dominovat Češi a její sekretář, František Palacký, začal zdůrazňovat potřebu bádání v oblasti společenských věd. V druhé půli 19. století byly v Učené společnosti už téměř výhradně Češi. (ibid., s. 21–22)

Významnou roli v etablování české vědy hrála pochopitelně čeština, její lexikální připravenost na nové akademické výzvy a celková obeznámenost populace s ní. V roce 1856 byl vydán *Německo-český slovník vědeckého názvosloví pro gymnasia a reálné školy*. „Za předsednictví slavisty Pavla Josefa Šafaříka zasedala ve Vídni komise pro slovanskou právní terminologii, pro potřebu soudů a státní správy; nové vztahy mezi slovanskými jazyky

a potřebami veřejného života nalezly ohlas na pražské a vídeňské univerzitě. Slovanská filologie označovaná za národní vědu uvedla češtinu do univerzitní výuky a kandidáti profesury z českého jazyka dostali příležitost vyučovat jej na středních školách v Čechách, na Moravě i na Slovensku. [...] Česká kniha se stávala konkurentem knize cizojazyčné, zvláště německé.“ (Šimeček a Trávníček, 2014, s. 179) Postupný důraz na společenské vědy, které měly v tomto období nacionálně motivovaný etnografický či folkloristický charakter, narůstající převaha českých vědců v Učené společnosti a založení Národního muzea odpovídaly emancipačním snahám českého národa. Formálním dovršením těchto snah bylo osamostatnění Českého polytechnického ústavu roku 1869, C. k. české university Karlo-Ferdinandovy roku 1882 a založením C. k. české technické vysoké školy Františka Josefa v Brně roku 1899.

V druhé polovině 19. století začaly kromě vědeckých institucí vznikat i odborné spolky, které vydávaly své vlastní časopisy.² (Říman, 1985, s. 27) Přibližně v 70. letech začaly zaznívat hlasy volající po transformaci Učené společnosti v českou akademii. Jedním z otců myšlenky národní akademie, jež neměla být orientovaná pouze na vědu, ale i na kultivaci české kultury, byl Jan Evangelista Purkyně. Dokonce přemýšlel nad spojením této instituce s Národním muzeem. (Pokorný, 2008, s. 22) Tato myšlenka, byť v mnoha ohledech pozměněná, sehrála ústřední roli při přemýšlení o novém organizování české vědy. Obě instituce, Akademie i Muzeum, sice zůstaly nakonec oddělené, Akademie ale využívala budovu Muzea ke svému provozu a ke schůzím a společně pracovaly na různých projektech.

Mezi problémy, kterým musely osobnosti usilující o založení Akademie čelit, jmenovitě pak především Josef Hlávka, stavitel, poslanec dolní komory Říšské rady, později člen Panské sněmovny a nejštedřejší český mecenáš vědy a umění této doby (Kašparová, 2015, s. 79), byly: a) otázka možnosti a způsobu začlenění Učené společnosti do struktur Akademie (uvažovalo

---

² Viz Masarykův časopis *Atheneum*, jenž vycházející mezi lety 1883–1893 a jehož doba vzniku koresponduje s rozdělením pražské univerzity na českou a německou část. Jeho smyslem bylo jednak zprostředkování zahraniční literatury české akademické obci, jednak podpora domácích akademiků. První ročníky vycházely u nakladatele Jana Otty.

se o míře její autonomie v rámci Akademie a vymezení její role; hrozilo, že by její práce kolidovala s cíli jiných pracovišť); b) pochyby o vhodnosti rozkročení Akademie mezi vědu a kulturu;³ c) a především obavy Vídně z jejího nacionálního charakteru. Hlávka, připraven investovat vlastní finance do založení Akademie, intenzivně lobbboval jak mezi českými politiky a akademiky, tak především u vídeňského dvora. Ten sice deklarativně s nápadem české akademie souhlasil, fakticky ale obstruoval, jelikož se obával odstředivých snah nacionálně koncipovaných institucí. Hlávka kontroval ujištěním, že nová akademie by vyznávala konzervativní hodnoty, čímž přispěl k uklidnění vládních obav. S podporou hraběte Lva Thuna, knížete Jiřího Lobkowicze, Josefa Jirečky a dvorního rady Neupauera byl podán návrh na založení Akademie při příležitosti 40. výročí intronizace Františka Josefa I., čímž se měly otupit případné německé námitky, že jde o čistě nacionálně motivované snahy. (Pokorný, 2008, s. 26–27) Založení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění bylo schváleno Sněmem Království českého v Praze 23. ledna 1890. Slavnostní valné shromáždění se konalo 18. května 1891 v nové budově Národního muzea, která byla tímto aktem i otevřena. (Nový, 1989, s. 9) Z Akademie se záhy stala elitní instituce a vedle Matice české a Královské české společnosti nauk se stala jednou ze tří nejdůležitějších vědeckých institucí u nás. (Mathesius, 1939, s. 72)

Zakládací listina z rukou samotného císaře Františka Josefa potřebu Akademie formálně odůvodňuje následujícími slovy: „...vedení jsouce přáním, abychom snahy mužův, kteří vynikají zdárným působením v oboru věd, slovesnosti a umění povzbudili přízni Naši, a jsouce přesvědčení, že podporování snah takových jest zvláště způsobilé, aby bylo základem blaha Našich poddaných...“ (Almanach, 1894, s. 93–95) A obdobnými slovy zahájil roku 1892 slavnostní shromáždění Jiří Lobkowicz, náměstek protektorův: „Akademie poslouží jednak vědě a umění povšechně tím, že poskytne

---

³ Konzervativnost Akademie způsobovala především ve své umělecké rovině zaostávání za soudobými trendy. Mnohé osobnosti kulturního života proto Akademii kritizovaly – Josef Svatopluk Machar odmítl převzít její ocenění. Přesto nebyla její činnost úplně zatracovaná, zmiňovaný Machar stál o reformu Akademie, prosazoval např. to, aby se členkami mohly stát ženy. (Pokorný, 2008, s. 55–56)

příležitosti našim mladším talentům, by skutečně se povznesli na onu výši, které jim lze dle schopností jejich vůbec dosáhnouti; bude to však zároveň z nejhlavnějších úkolů Akademie, by, co střežiště ideálních snah v naší vlasti, sloužila k tomu, aby duševní síla, spočívající v národě českém, byla jemu zachována a dosáhla všeobecně zaslouženého uznání.“ (Almanach, 1892, s. 5) Stanovy Akademie definují povahu a úkol této instituce jako: „...úlohou [Akademie] jest pěstovati a podporovati vědy jazykem českým i jazyk tento a jeho literaturu, pečovati o zdokonalení umění domácího a šířiti jazykem českým výsledky všeliké činnosti té, jakož i výsledky činnosti vědecké, literární a umělecké, uveřejněné v jazycích jiných.“ (Stanovy, 1890, s. 5) Apel na český jazyk kultivaci české vědecké obce je tak deklarován jako stěžejní důvode pro existenci české akademické instituce.

Do role prezidenta (předsedy) byl zvolen Josef Hlávka, v ní setrval až do roku 1908, kdy umírá. Před transformací Akademie na Českou akademii věd a umění po rozpadu mocnářství zastávali předsednictví ještě Antonín Randa (1908–1914) a Karel Vrba (1914–1922). Generálními tajemníky (sekretáři), druhými nejvýše postavenými osobami v hierarchii akademie a autory výročních zpráv, byli František Josef Studnička (1890–1891), Josef Šolín (1891–1899), Bohuslav Rayman (1900–1910), Karel Vrba (1910–1914) a Rudolf Dvořák (1914–1920). (Nový, 1989, s. 615)

Dle stanov byla Akademie organizovaná do čtyř tříd, které měly umožnit dosáhnoutí kýžených cílů. Šlo o:

- I. třída – vědy filozofické, státní, právní a společenské, historie a starožitnosti vůbec se zvláštním ohledem na prozkoumávání vlasteneckých památek

- II. třída – vědy matematické, přírodní, lékařské, zeměpisné se zřetelem na fyzikální, přírodovědné a zeměpisné prozkoumání vlasti⁴
- III. třída – jazykověda řečí starých a novějších se zřetelem na vývoj českého jazyka, na prozkoumání jeho literatury, památek a dějin
- IV. třída – česká beletrie, výtvarné umění, hudba se zřetelem na pěstování tuzemského umění a prozkoumávání starých památek a dějin

(Stanovy, 1890, s. 7)

Ze čtyř tříd se dvě věnovaly společenským/humanitním vědám (I. třída se zaměřovala na společenské vědy, III. na filologii) a po jedné přírodním vědám a umění. V rámci tříd byly postupně zřízeny tzv. komise, které plnily roli výzkumných ústavů, respektive ústavů, které se staraly o vydávání příslušné literatury. Povaha činnosti komisí odpovídá obecnému charakteru Akademie, která nebyla schopná založit skutečné výzkumné ústavy, jež by byly samostatnými výzkumnými centry, ale svou činnost soustřeďovala na podporu vydávání vědecké literatury a vyplácení výročních cen a stipendií, pořádání přednášek a udržování kontaktů s dalšími vědeckými a uměleckými institucemi. (Pokorný, 2008, s. 49) Akademie byla, až na výjimky, de facto pouze podpůrným orgánem, spíše než proaktivním vědeckým ústavem.

Většina zřízených komisí vydávala vlastní ediční řady, některé více, jiné méně úspěšné. Nadprůměrné výsledky měly Archeologická komise⁵ a komise lexikografická a dialektologická, které byly schopny fungovat i nad rámec prostého vydávání textů a vykazovaly jistou míru vědecké činnosti. Ústřední osobností Archeologické komise byl historik Josef Ladislav Píč (1847–1911),

---

⁴ Aktivity II. třídy nebudou předmětem této práce. Problematika vydávání odborné literatury přírodních věd má odlišnou historickou trajektorii a tato práce se soustředí na práce společenskovědní/humanitní. Budu se proto v této úvodní části věnovat primárně aktivitám I., respektive III. třídy, okrajově třídě IV. Co se publikačních aktivit II. třídy týče, příznačné je, že do roku 1918 se z vynaložených 334 000 korun prodejem vrátilo pouze 13 000. (Pokorný, 2008, s. 59) Tento tristní stav ale pramálo odráží kvalitu textů, typografie nebo polygrafie. Vydavatelská činnost byla notně dotována Josefem Hlávkou, po jeho smrti pak nadací založenou v jeho jméně.

⁵ Původní zápis: Archaeologická komisse.

příčemž Komise se skládala ze tří dalších sekcí zabývajících se: starožitnostmi předhistorickými, památkami historickými a lidovým bádáním. Komise lexikografická a dialektologická navrhla vydání *Slovníku jazyka českého* a následně, ne bez potíží, zřídila Kancelář Slovníku jazyka českého.⁶ Seznam jednotlivých komisí byl následující:

- Komise ku prozkoumání a zachování dávnověkých památek země, jejích dějin, literatury a umění (Archeologická komise)
- Komise historická
- Komise Encyklopedie nauk přírodních
- Komise o pramenech k poznání literárního života (I. Památky řeči a literatury, II. Literární korespondence a prameny cizojazyčné⁷, III. Práce bibliografické)
- Komise lexikografická a dialektologická
- Komise pro vydávání bibliotéky klasiků řeckých a římských v českých překladech⁸
- Komise pro vydávání bibliotéky klasiků orientálních⁹
- Stálá komise zřízená při České Akademii k vydávání písemností, hledících k dějinám katolické restaurace
- Komise místopisná

V období, kdy začíná Akademie působit, se už stačila některá nakladatelství vyprofilovat směrem k vydávání odborné literatury. Tento aspekt vědecké komunikace není nepodstatný. Ještě kolem roku 1850 u nás autoři vydávali své texty svépomocí – jak píše Bohatcová, „[o] odbornou

---

⁶ Komise lexikografická a dialektologická vznikla při III. třídě roku 1911. Usilovala o založení Kanceláře, jelikož potřebovala vytvořit podmínky odpovídající potřebám soudobé vědy. Neustále ale docházelo k reorganizacím, pracovníci sice vyjížděli do zahraničí, aby získali potřebné know-how, ale významná jazyková díla kvůli nedostatečné institucionální opoře v Akademii vznikala mimo ni. Přesto po dlouholetém sběru dat začal od roku 1935 vycházet *Příruční slovník jazyka českého*, jenž byl dokončen v roce 1957. Od roku 1946 spadalo vydávání *Slovníku* pod nově vzniklý Ústav pro jazyk český. (Petráčková, 1985)

⁷ Původní zápis: Literární korespondence a prameny cizojazyčné.

⁸ Původní zápis: Komise pro vydávání bibliotéky klasiků řeckých a římských v českých překladech.

⁹ Původní zápis: Komise pro vydávání bibliotéky klasiků orientálních.

a vědeckou literaturu nebyl dostatečný zájem, a proto se nenašel ani nakladatel dost odvážný, aby ji vydával.“ (Bohatcová, 1990, s. 359) Sílící zájem o vědeckou literaturu saturovali nakladatelé Bedřich Stýblo, Ferdinand Dattel nebo František Šimáček, u něž vyšly *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Filozofické spisy vycházely u Theodora Mourka, ekonomická literatura u Antonína Reinwarta. Pro Laichterovo nakladatelství,¹⁰ se kterým úzce spolupracoval Tomáš Masaryk, byla odborná literatura stěžejní částí nabídky. Vycházely u něj ediční řady *Naše doba*, *Výbor antropologie*, *Filozofická knihovna* anebo *Otázky a názory*.¹¹ Ediční řada *Matice lidu* novináře a politika Eduarda Grégra se zaměřovala na osvětovou literaturu. Pro Akademii byla stěžejní spolupráce s Janem Ottou, a především s Aloisem Wiesnerem, o nich později.

---

¹⁰ K Laichterovu nakladatelskému odkazu viz *Laichterovo nakladatelství a projekt České dějiny* (2008).

¹¹ Jednalo se především o překladovou literaturu. Na popud Charlotty Masarykové v řadě *Otázky a názory* vyšla mj. roku 1904 *Obrana práv žen* Mary Wollstonecraftové, v roce 1909 *Věk rozumu* Thomase Painea. (Lach, 2021, s. 23)

2) Role České akademie císaře Františka Josefa v kontextu vydávání společenskovední literatury u nás

Akademie vstupuje svou publikační činností do období, kdy je rozvoj národního vědomí a sebevědomí v kontextu vědeckého bádání a poznání považován za stěžejní společenský úkol, v jehož plnění má napomoc nakladatelská a knihkupecká sféra. V této době je intelektuálními kruhy kladen důraz na potlačení pokleslé literatury, naopak jsou protežované naučné, populárně-vědecké a náročné beletristické edice. (Šimeček a Trávníček, 2014, s. 211) Přestože Akademie dostala do vínku poměrně velký finanční obnos od Josefa Hlávky a na soudobé poměry byla relativně bohatá, neměla kapacity na vybudování badatelských ústavů, jež by se mohly naplno věnovat vědecké činnosti. Namísto výzkumu tak Akademie fungovala jako svého druhu „grantová agentura“, jež udílela stipendia na badatelskou činnost a terénní výzkumy, každoročně vyhlašovala ceny, jimiž oceňovala a financovala výsledky vědecké a umělecké činnosti, a zajišťovala tisk dodaných prací. (Pokorný, 2008, s. 54)

2.1) Edice

Každá ze čtyř tříd měla své vlastní ediční plány. Přesto pod společnou hlavičkou celé Akademie vycházel každoročně *Almanach*, jehož stránky byly určené převážně k představení nových členů, rozloučení se se zemřelými členy ve formě nekrologů, výčtu vydaných titulů, prepisu přednášek a proslovů přednesených během výroční schůze a k revizi finanční situace a zveřejnění seznamu udělených cen a stipendií. Druhým společným vydavatelským podnikem byl *Věstník*, jenž vycházel devětkrát ročně. Na jeho stranách byla akademická obec seznamována s aktuálním děním v jednotlivých vědeckých a uměleckých oborech a byly v něm publikovány referáty jednotlivých členů. Záhy se ukázalo programové předsevzetí vydávat texty převážně v češtině a opomíjet ostatní jazyky jako velmi omezující,¹²

---

¹² Akademie sice předpokládala používání češtiny jako primárního jazyka, fakticky vzato se ale užívání jiných jazyků nebránila. K tomuto tématu se ve stanovách vyjadřuje § 5, Řeč

jelikož tím Akademie ztrácela kontakt s mezinárodní vědou, s níž mohla sdílet výsledky své činnosti jen velmi obtížně. (Pokorný, 2008, s. 57) Tuto systémovou konzervativnost obešel chemik a pozdější generální sekretář Bohuslav Rayman roku 1895 založením publikační platformy *Bulletin international. Résumés des travaux présentés*, v níž byly vydávány rozsáhlé německé a francouzské synopse českých textů, které občas hraničily s jejich překlady.

Základní ediční plány jednotlivých tříd se třídily do dvou kategorií, tzv. Rozprav, v nichž každý titul obdržel pořadové číslo, a titulů publikovaných „mimo Rozpravy“. Rozpravy se zaměřovaly především na kratší práce. Zbylé texty, které z různých důvodů neodpovídaly ani Rozpravám, ani žádné z dalších edic, byly vykazovány jako publikované „mimo Rozpravy“.

Specifické ediční strategie byly obhospodařovány především jednotlivými komisemi při třídách. Komise často vznikaly přímo za účelem vydávání dané řady.

I. třída vydávala edici *Historický archiv* – v níž vycházely např. zpracované registry, listáře, účty, korespondence, soudní akta, fragmenty a formuláře –, *Bibliografii české historie*, vypracovanou významným folkloristou a etnografem Čeňkem Zírtem (1864–1932), a *Filosofickou bibliotheku*. Mezi aktivní autory *Historického archivu* patřili historik a kustod pražské univerzitní knihovny Ferdinand Tarda (1844–1910), historik Václav Novotný (1869–1932), archivář a ředitel Archivu Národního muzea Václav Schulz (1854–1935), historik a archivář Jan Bedřich Novák (1872–1933), historik a právník Jan Kapras (1880–1947) nebo historik a genealog August Sedláček (1843–1926). *Filosofická bibliotheka* byla založena až krátce

---

jednací a používání jiných jazyků: „Jednací řeč Akademie jest česká [...] [a]však zůstává se každé třídě usnėti se o tom, má-li se, hledíc k jiným vědeckým a uměleckým korporacím, jež s Akademií mají spojení, přidati ku pracím po česku uveřejněným výtah v řeči jiné. Akademie jest nad to oprávněna užívati výjimečně [...] jiné řeči a uveřejňovati pojednání a zprávy, jež jí budou předkládány od členů přespólních, v té řeči, [...] [a]však v tom případě budiž ke zprávám a pojednáním uveřejněným jazykem jiným připojen český překlad aneb výtah.“ (s. 7–8)

před první světovou válkou a byla o poznání méně aktivní. Texty pro ni připravovali např. kodikolog a archivář František Čáda (1895–1975) nebo klasický filolog Josef Král (1853–1917).

Nezanedbatelná vydavatelská činnost Akademie spočívala v sestavování a zpřístupňování korespondencí významných osobností českého kulturního života. Naplnění tohoto cíle si dala za úkol III. třída v řadě *Sbírka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku*. Pro ni Vojtěch Jaromír Nováček (1852–1916), historik a ředitel zemského archivu v Praze, zpracoval třísvazkové *Františka Palackého korespondence a zápisky* (1903–1911), klasický filolog Jan Šafránek (1852–1924) s filologem Václavem Otakarem Slavíkem (1835–1914) vydali pětisvazkové *Karla Aloisa Vinařického korespondence a spisy pamětní* (1903–1925), František Bílý (1854–1920), literární historik a kritik, vypracoval s pozdějším příspěvím Václava Černého (1905–1987) sedmisvazkové *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského* (1907–1935), už v roce 1898 vychází *Korespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Šternberka* sebraná Václavem Schulzem a mezi lety 1895–1913 jsou vydávány čtyřsvazkové *Korespondence Josefa Dobrovského*, zpracované filologem a knihovníkem Adolfem Paterou (1836–1912) a ruským slavistou Vladimírem Andrejevičem Francevem (1867–1942). Čtenářské obci byly předkládány texty Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, Hilaria Litoměřického, Jana Amose Komenského, Václava Budovce z Budova, Jana Campana Vodňanského nebo Tomáše Štítného ze Štítného. Pro tyto účely sloužily také ediční řady *Staročeská knihovna*, v níž vycházela např. *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan, a *Novočeská knihovna*, v níž byla publikována díla mj. Antonína Jaroslava Puchmajera a Františka Vladislava Heka.

Od roku 1910 začaly práce na *Sborníku filologickém*, který s přestávkami vycházel až do roku 1946 a obsáhl 12 ročníků. S nápadem sborníku dedikovaného filologii přišel Josef Zubatý (1855–1931), „aby i méně rozsáhlé práce z oboru filologického měly mezi publikacemi třídními vhodné své místo a střejiště“ (Novák, 1910, „úvodní slovo“), jelikož do té doby byly takové práce publikovány v rámci *Věstníku*.

Za podobně důležité III. třída považovala přeložení klasických děl evropské kultury do češtiny. Za tímto účelem vznikla *Bibliotéka klasiků řeckých a římských*, v níž vycházela díla autorů, jakými byli Xenofón, Homér, Thúkydidés, Cicero, Plautus, Terenius Afer, Aristofanés, Héliodóros, Platón nebo Tacitus. Mezi překladateli působili pedagog Augustin Krejčí (1857–1918), Josef Král, Josef Němec, středoškolský učitel Antonín Škoda (1839–1919), literární kritik a historik Jan Voborník (1854–1946) nebo archeolog Antonín Salač (1985–1960). Později se tento úspěšný podnik pokusila III. třída zopakovat u mimoevropských autorů v řadě *Bibliotéka klasiků orientálních*. Ta však nebyla schopná dostát vytčeným cílům, vyšel jen perský básník Firdausí v překladu básníka, hudebního kritika a knihovníka Jaromíra Boreckého (1869–1951).

Stejně tak neúspěšné byly snahy o souborné vydání *Spisů Jana Amose Komenského* pod vedením učitele českého jazyka Josefa Müllera (1853–1938).

Zdaleka nejúspěšnější ediční počín celé Akademie se odehrával v režii Archeologické komise. Ta společně s Muzeem království Českého vydávala časopis *Památky archeologické a místopisné*¹³ a především samostatně ve své režii (později ve spolupráci s Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen) monumentální *Soupis památek historických a uměleckých království Českého*, vydávaný i v německé jazykové mutaci.

Třída IV, jejíž zájem se točil kolem výtvarného umění, hudby a literatury, se zabývala vydáváním beletrie a mecenášstvím českých umělců. Za tímto účelem při Akademii postupem času vznikla celá řada fondů, jejichž smyslem bylo financování umělecké činnosti – vyplácely se z nich výroční ceny a stipendia na činnost umělců. Mimo publikování beletrie IV. třída spolupracovala na sporadickém vydávání patřičných odborných prací. Pod jejími křídly vycházela *Dramatická díla Williama Shakespeara* v překladu Josefa Václava Sládka (1845–1912; 33 titulů), po jeho smrti

---

¹³ Vychází od roku 1854. Ve sledované době vychází pod názvy *Památky archeologické a místopisné* (1874–1912) a *Památky archeologické* (1913–1946). Dnes vychází pod názvem *Památky archeologické* (1953–).

v překladu pokračoval Antonín Klášterský (1866–1938). Druhou velkou řadou byl *Sborník světové poesie*, v níž vycházely překlady Adama Mickiewicze, Henryho Wadswortha Longfellowa, Elizabeth Barrettové-Browningové, Molièra, Friedricha Schillera, Henryka Ibsena či Johanna W. Goetha.

Po smrti Julia Zeyera, významného člena IV. třídy, byl v jeho jméno založen fond, jenž začal záhy financovat edici *Bibliotéka Fondu Julia Zeyera*, jež se specializovala na vydávání prvotin mladých autorů. Vydán byl např. Jaroslav Kolman (1883–1951) nebo Věra Vášová (1879–1963). Obdobně fungovala *Bibliotéka Fondu Lva Nováka*, která se zaměřovala na vydávání básnických sbírek.

Některé ediční počiny vycházely ve spolupráci více tříd. Takovou byly jednak *Sbírka pramenů českého hnutí náboženského ve XIV. a XV. století*, jednak *Spisy M. Jana Husi*. Obě řady měly na starosti I. a III. třída.

2.2) Členství Akademie

Řídícím orgánem Akademie bylo Presidium Akademie¹⁴, jež bylo složeno z předsedy a generálního sekretáře. Předsedou byl nejprve do roku 1908 Josef Hlávka, po jeho smrti funkci převzal profesor občanského práva Antonín rytíř Randa (1834–1914). Po smrti Randa post obsadil Karel Vrba. Předseda zastupoval Akademii navenek a řídil valná shromáždění. Na pozici generálního sekretáře se vystřídali František Josef Studnička, Josef Šolín, Bohuslav Raýman, Karel Vrba a Rudolf Dvořák. Generální sekretář měl na starosti korespondenci, správoval jednání a dohlížel na finance.

Čtyři akademické třídy pak měly svá vlastní Presidia třídní. Ta měla analogicky své předsedy a sekretáře. Třídní předseda řídil schůze své třídy. Sekretář zapisoval protokoly, redigoval publikace, vedl deník a korespondenci a měl na starosti třídní finance.

---

¹⁴ Původní zápis: Praesidium Akademie.

Správním orgánem byla Správní komise, jež byla složená jednak z předsedy a referenta (oba členové presidia Akademie) a dvanácti zástupců, po třech z jednotlivých tříd.¹⁵

Akademie měla také svého protektora a náměstka protektora. Protektorem byl až do svého zavraždění Ferdinand d'Este. Po něm roli převzal arcikníže Leopold Salvátor. Náměstkem protektora byl od založení do konce České akademie císaře Františka Josefa Ferdinand Lobkowicz.

Po těchto elitních pozicích následovalo členstvo několika druhů. Při Akademii existovalo čestné členství. Čestné členy si Akademie volila z „příznivců, kteří mocnou, účinnou podporou získali sobě zvláštních zásluh o její pojištění a zvelebení.“ (Stanovy české Akademie císaře Františka Josefa, 1890, s. 8) Takovými členy byli například etnograf a geograf arcikníže Ludvík Salvátor Toskánský, básník a dramatik, předseda carské akademie v Petrohradě kníže Konstantin Konstantinovič Romanov, kníže Karel Schwarzenberg nebo kníže Jiří Lobkowicz, jenž se velkou měrou zasloužil o založení Akademie lobbováním u vídeňského dvora. Dále zde byli zastoupeni členové řádní, mimořádní, dopisující a přespolní. Členové řádní, mimořádní a dopisující byli voleni z řad českých učenců, literátů, umělců a znalců umění. Tito museli být rakouskými občany. Ze všech členů řádných musely mít nejméně dvě třetiny bydliště v Praze nebo nejbližším okolí, stejné pravidlo platilo i pro členy mimořádné, kvóta však byla stanovena na polovinu členů. Členové přespolní nepatřili mezi české učence a mohli pocházet ze zahraničí. Být členem obnášelo možnost účastnit se schůzí a hlasovat (právo hlasovací postrádali členové přespolní). Od členů se očekávalo, že Akademii dodají badatelské, respektive umělecké texty.

Archeologická komise, jejíž aktivity ve vydávání *Soupisů* jsou předmětem další části práce, měla svého předsedu, místopředsedu, referenta, předsedy jejích jednotlivých podskupin, skutečné členy, přisedící a místní jednatele.

---

¹⁵ Za zmínku stojí, že I. třídu dlouhou dobu zastupoval v Akademii velmi aktivní a v oboru historie publikující Zikmund Winter, IV. třídu zase Jaroslav Vrchlický.

Obecně lze tvrdit, že do vedoucích pozic Akademie, a to se týče členství obecně, byli zvoleny takové osobnosti, které byly spíše konzervativnějšího charakteru a tendovaly ke staročechům. Tato profilace pramenila především z osoby Josefa Hlávky a nutnosti uchlácholení vídeňských obavy z přílišného nacionalismu. Kvůli tomu byly opomenuty vůdčí osobnosti tehdejšího vědeckého i uměleckého života. Mezi členy tak nenajdeme ani Jana Neruda, ten, pravda, umírá krátce po založení Akademie, ani osobnosti z okruhu Tomáše Masaryka. (Pokorný, 2008, s. 42)

2.3) Spolupráce

Mimo spoluprací, jež byly naznačeny v předešlých částech – jmenovitě spoluprací s Národním muzeem jak v oblasti sdílení prostor, tak v badatelské a publikační činnosti a spoluprací (a konkurování si) s Královskou českou společností nauk –, Akademie kolaborovala s řadou dalších institucí – politických, zájmových, tiskařských, nakladatelských a vědeckých. Ve vztahu k Soupisům byla důležitá spolupráce s památkovým úřadem a s Klubem Za starou Prahu, viz dále.

Nakladatel Alois Wiesner starší a tiskárna Alois Wiesner

Velká většina titulů České akademie byla dávána do tisku knihtiskařské společnosti Alois Wiesner provozované Aloisem Wiesnerem starším (1852–1924). Tuto výsadu si vysloužil jednak vysokou kvalitou tisku, jednak dlouhodobým zájmem o vydávání naučné literatury. Krom beletrie vydával metodicko-didaktické spisy, učebnice, přírodovědné příručky, populárně-vědné spisky nebo např. *Učitelské noviny*. Sám Wiesner byl společensky aktivní, zasazoval se mimo jiné o pravdivost Rukopisů, byl spoluzakladatelem Společnosti Národního divadla a v pozdějších letech předsedal Zemské jednotě knihtiskařských grémií. Za svou dlouholetou spolupráci s Akademií byl kolem roku 1900 odměněn titulem „knihtiskař České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění“. Krom tohoto ocenění byl také titulárním „knihtiskařem c. k. české vysoké školy technické v Praze“. (Zach [heslo Alois Wiesner], 2021) Wiesner pocházel z papírenského rodu,

reálnou školu vystudoval ve Lvově, po škole se přestěhoval do Jindřichova na Moravě, kde pracoval v místních papírnách. Roku 1882 získává vlastní knihtiskařskou koncesi, zakupuje knihtiskárnu Brožík & Janke a stěhuje se do Prahy. Od roku 1896 společnost nakonec sídlí na Soukenické ulici 9. Tiskárna samotná je vedena nejprve Františkem Brožíkem, posléze Josefem K. Urbánkem (1888–1900), Františkem Slovákem (1900–1911), Václavem Kočovským (1911–1920) a Antonínem Ryšánkem (1920–1930). Z důvodů nedostatku papíru během první světové války Wiesner skupuje papírnu v Nýdku a zakládá akciovou společnost Nýdecké papírny. Po jeho smrti roku 1924 podnik převzali jeho synové Gabriel a Alois Wiesner mladší a roku 1930 ho rozdělili. U Aloise Wiesnera vyšlo zhruba 230 titulů, pro Akademii vytiskl například edici *Sborník světové poesie* (1899–1902; ta byla nejprve od roku 1891 vydávána nákladem Akademie, po Wiesnerovi přebírá tisk Otta a pokračuje v něm až do roku 1934) nebo první svazky edice *Bibliotéka klasiků řeckých a římských* (1899–1901). (Zach, 2021)

Gabriel Wiesner se před první světovou válkou stal spolumasajitelem České společnosti pro obchod a průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze, která dodávala tiskárně Aloise Wiesnera papír.

Další nakladatelé

Třída IV. Akademie nejčastěji spolupracovala s nakladatelem Aloisem Wiesnerem, nicméně překlady beletristických textů byly vydávány pod záštitou nakladatelství Jana Otty – jednalo se především o zmiňovanou ediční řadu *Sborník světové poesie*. Otto byl v oblasti odborné literatury velmi aktivní. Nakladatelské portfolio pokrývalo oblast politiky, filozofie, literární historie, jazykovědy i činnost slovníkovou. Vyšel u něj *Sborník slovanský*, *Slovník historický a zeměpisný* nebo *Ottův slovník naučný*.

Vedle nakladatelství J. Otty vydávaly publikace České akademie také podniky Edvard Leschingr nebo F. Šimáček.

Edvard Leschinger (1858–1945) provozoval mezi lety 1903–1934 stejnojmenné nakladatelství a tiskařství. Předtím působil v tiskárnách F. B. Batovce, J. Otty nebo Ed. Grégra. V roce 1887 spoluinicioval založení Spolku faktorů knihtiskáren a písmolijer pražských, ve 20. letech 20. století

se stal prezidentem Svazu grafických grémií. Jeho vlastní knihtiskařská práce se specializovala na chromotypografii. Nakladatelství chyběla jasná vize, výběr publikací byl spíš náhodný. Kvalita tisku značně kolísala. Z odborné literatury u Leschingera vyšly politologické spisky, právní návody a literárněhistorické studie. (Zach, 2019) Pro Akademii Edvard Leschinger tiskl některé svazky edice *Bibliotéka klasiků řeckých a římských* a vybrané svazky edice *Sbírka pramenů k poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku*.

Knihtiskárnu F. Šimáček založil František Šimáček (1834–1885), po němž její vedení převzal jeho syn Bohuslav (1866–1945). Při knihtiskárně působilo do roku 1883 stejnojmenné nakladatelství. Po smrti Františka Šimáčka bylo správcovství knihtiskařství i závodu svěřeno Františku Topičovi. (Muchka, 2018, s. 46) Z odborných publikací vyšly u F. Šimáčka *Encyklopedie pedagogická, Hrady zámky a tvrze Království českého* Augusta Sedláčka nebo *Knihovna Komenského. Sbírka pedagogických spisů domácích i cizích* Petra Durdíka. Pro Akademii knihtiskárna F. Šimáček dodala některé svazky z ediční řady *Soupis lidových památek v království Českém*.

Dále Akademie spolupracovala i s dalšími tiskařskými domy, především během první republiky zakázky zadávala např. Průmyslové tiskárně v Praze nebo České grafické Unii.

Knihkupectví Bursík a Kohout

Za oficiálního komisního prodejce Akademie bylo jmenováno knihkupectví Bursík a Kohout, sídlící v Praze na Václavském náměstí, jehož podnikání se profilovalo směrem k prodeji vědecké literatury. (Almanach, 1908, s. 83) To bylo založeno Jaroslavem Bursíkem (1859–1936) a Františkem Kohoutem (1841–1899) ve chvíli, kdy Jan Otta roku 1894 opouští knihkupeckou činnost a soustředí se pouze na nakladatelství a knihtiskařství. Bursík s Kohoutem přebírají jeho sortiment. Kromě toho, že byli oficiálním knihkupcem Akademie, byli taktéž knihkupcem české univerzity. Díky těmto spolupracím si podnik vysloužil pověst „vědeckého nakladatelství“. (Havel, 1985, s. 341–342) Ve svém sortimentu měli Bursík s Kohoutem vedle odborné

literatury i beletrii, která však zaujímal vedlejší místo. Po krátké době se přestali omezovat pouze na knihkupeckou činnost a založili taktéž nakladatelství. Z odborné literatury se zaměřovali primárně na medicínu, vydávali ediční řady *České bibliotéky lékařské* a *Thomayerovu sbírku přednášek a rozprav z oboru lékařského*. Ze společenskovední literatury se soustředili na historii a filozofii. (Vošahlíková, 2019) Vydávali periodika *Český časopis historický* nebo revue *Obzor literární a umělecký*. Jedním z významnějších nakladatelských počínů bylo v letech 1906–1907 vydání *Dějín národa českého v Čechách a v Moravě* Františka Palackého. (Kvapil, 1899, s. 480) Pod svým názvem společnost fungovala až do roku 1949.

K. Bellmann Phototyp

V případě graficky náročných publikací, konkrétně při tisku vybraných fotografií v *Soupisech* přikročila Komise ke spolupráci se společností K. Bellmann Phototyp pražského, německy hovořícího dvorního zvonáře a tiskaře Karla Ferdinanda Bellmanna (1820–1893). Mimo několikagenerační rodinný zvonařský podnik vydával Karel Bellmann ve spolupráci s podnikem C. W. Medau et Comp., založeným původem pruským tiskařem, písmolijcem, knihkupcem a nakladatelem Karlem Vilémem Medauem (1791–1866), „artisticko-typografickým institutem“, rakouský beletristický měsíčník – *Erinnerungen*. (Žákavec, 1918, s. 349) Přestože Bellmann sám hovořil německy, spolupracovala s ním i českojazyčná kulturní veřejnost. V jeho časopise byly otištěny např. Mánesovy rytiny lidových krojů nebo u něj vyšel německý překlad *Babičky*. (Tyršová, 1898, s. 13)

Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen

V reakci na vznik národně profilované České akademie císaře Františka Josefa byla českými Němci roku 1891 založena Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen.¹⁶

---

¹⁶ Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách neboli Německá akademie věd v Praze působila v letech 1891–1945.

Jelikož v rámci *Soupisů* práce na politických okresech Čech postupovaly výběrově dle zaměření jednotlivých autorů, jejichž preference reflektovaly jejich původ, začalo se během několika let projevovat nedostatečné zpracování sudetských regionů. To podnítilo aktivitu ze strany německé akademie ke zřízení Kommission zur Herausgabe der Forschungen zur Kunstgeschichte Böhmens (1913), jež byla posléze přejmenovaná na Kunsthistorische Kommission. Jejím cílem mělo být zpracování majoritně německých regionů Čech, Moravy i Slezska v edici analogické té české. Mezi členy patřili výtvarník August Brömse (1873–1925), malíř Karl Krattner (1862–1926), kněz Wenzel Anton Frind (1843–1932), politik a duchovní Gilbert Helmer (1864–1944) nebo konzervátor a přednosta Státního památkového úřadu Rudolf Hönigschmid (1876–1967).

Protože německý ediční plán kolidoval s proklamovanou vizí českých *Soupisů* a protože ty se postupně, byť pomalu překládaly do němčiny, nepodařilo se pro německý projekt zajistit dostatečné financování. Z této překerní situace, jež se po vyhlášení Československé republiky ještě zhoršila, vzešlo řešení v podobě spolupráce s českou Archeologickou komisí. Tato kolaborace se ale neobešla bez potíží. Karel Chytil (1857–1934), předseda Archeologické komise, byl k Němcům nesnášenlivý, korigovat ho musel Antonín Podlaha (1865–1932), jenž ho později v této pozici nahradil a který byl o poznání smířlivější. (Uhlíková, 2017b, s. 82–83)

K publikacím svazků vypracovaných německými akademiky začalo docházet až během první republiky, respektive od roku 1996. Jednalo se o svazky XLIII (Loket), L (Teplíce a Mariánské Lázně), LI (Liberec), LII (Karlovy Vary), LV (Frýdlant), LVI (Litoměřice, díl I) a LVIII (Litoměřice, díl II), jejichž autory byli Anton Gnirs (1873–1933), Karl Friedrich Kühn (1884–1945) a Vinzenz Luksch (1845–1920).¹⁷

Po skončení druhé světové války se německá akademie rozpadla a většina jejích členů byla odsunuta. (Uhlíková, 2017b, s. 85)

---

¹⁷ Blíže v příložených oddílech *Seznam Soupisů památek historických a uměleckých vydaných pod Českou akademií věd a umění (a za spolupráce s Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen)* a *Seznam svazků vydaných v rámci zpřístupnění starších nepublikovaných textů*.

3) Edice Soupisy památek historických a uměleckých

S postupným institucionalizováním vědy, vedoucím k podpoření a utvrzení zájmu o českou historii a kulturní bohatství, narůstaly hlasy volající po důkladném prozkoumání materiálního dědictví Království českého. I tyto snahy zde měly precedent. První pokusy o evidenci historických staveb, kostelů, klášterů, hradů, zámků a měst, proběhly již v 16. století. Významnější snahy se začaly objevovat ale až v období osvícenství a preromantismu. V letech 1785–1790 piarista Jaroslav Schaller (1738–1809) vydává šestnáctisvazkové¹⁸ *Topographie des Königreichs Böhmens*, podobně o několik desetiletí později, konkrétně mezi lety 1833–1849, vydává učitel Johann Gottfried Sommer (1782–1848) šestnáctisvazkové *Das Königreich Böhmen: Statistisch-topographisch dargestellt*. Topografii Moravy zpracoval v letech 1793–1794 ve třech svazcích František Schwoy (1742–1806) pod názvem *Topographie vom Markgrafthum Mähren* a kolem poloviny 19. století benediktin Řehoř Tomáš Wolný (1793–1871) publikuje *Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert* a *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften*. (Marešová, Mezihoráková a Uhlíková, 2014, s. 1–3) Slezsko naopak zpracovali do čtyř svazků nejdříve piarista Reginald Kneifel (1761–1826) v letech 1804–1806 a v letech 1835–1837 opavský pedagog Johann Baptist Faustin Ens (1782–1858). (Hůrková a kol., 2017, s. 18)

Během 90. let 19. století byla na popud Společnosti přátel starožitností českých, jejímž členem nebyl nikdo jiný než Josef Hlávka, v rámci Akademie založena Stálá komise České akademie ku prozkoumání a zachování dávnověkých památek země, jejích dějin, literatury a umění, jež byla záhy přejmenovaná na Archeologickou komisi. (Uhlíková, 2010a, s. 44) V jejím čele stál nejprve do své smrti Josef Hlávka, později od roku 1908 Karel Chytil. Komise sestávala ze tří sekcí: prehistorické (předhistorické), historické a národopisné. Bylo usneseno, že začnou práce na topografické inventarizaci materiální kultury Čech v edici *Soupisy památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století*. V plánu bylo

---

¹⁸ Království české bylo tehdy administrativně děleno na 16 krajů.

uspořádat více než 100 svazků, a přestože měl celý projekt jasně národní charakter, z ohledů k přeshraničním ambicím se počítalo s vydáváním jejich německých jazykových mutací.

Práce na přípravách edice započaly v roce 1894, členové redakčního výboru byli poskládáni z kapacit oborů dějin umění a archeologie. Byli mezi nimi Josef Ladislav Píč, František Xaver Borovský (1852–1933), Bohumil Matějka (1867–1909) a Karel Boromejský Mádl (1859–1932). Koncept sestavování *Soupisů* vypracoval hlavní teoretik Komise a autor *Soupisů* Karel Chytil a ještě v roce 1894 ji veřejnosti představil v časopise *Osvěta*. Píše: „víc, máli plně vyhovovati, nelze provesti ani obětavostí jednotlivců, ani podnikavostí nakladatele sebe snaživějšího a k obětem odhodlaného.“ (Chytil, 1894, s. 717) Zdůrazňuje tak potřebu institucionální záštity, přičemž přiznává, že tak obrovský badatelský a nakladatelský počín bude vyžadovat finanční podporu státu. V závěru svého textu apeluje: „Úspěch morální, ba i hmotný, jenž tu kyne, byl by hoden i mnohem větších obětí [než státní podpory, pozn. autora]; a tyto oběti rozmanitým způsobem ponесou ovoce. To uznáno bude všeobecně, až v skutku z památníků starých dob vyklíčí nové monumentální dílo k oslavě uměleckého snažení našich předkův a umění milovné naší době ke cti a ku prospěchu.“ (ibid., s. 727) Snaha mít na jednom místě sepsané všechny památky země má dle Chytila dva hlavní účely: prozkoumání materiální kultury Čech a její zachování proti případné ztrátě. Tato preventivní role je klíčová, jelikož dobová konvence vytváření inventářů fungovala ad hoc a často hodnotila památky jako bezcenné jen kvůli tomu, aby nebylo nutno na ně brát zřetel při potřebě demolice kvůli nové zástavbě. (ibid., s. 718)

Přestože se do badatelské činnosti zapojily významné osobnosti tehdejší tuzemské vědy, nebylo v silách akademické obce vykonat takto vytyčený úkol v rozumném časovém údobí, s čímž úzce souvisela i finanční zátěž. Z personálních důvodů byla Komise otevřená k zapojení autodidaktů, lokálních historiků, archivářů, architektů i učitelů. (Uhlíková, 2010, s. 45) Zpracování jednoho svazku trvalo od 1 do 10 let. Jednalo se o finančně značně nevýhodnou činnost. Finanční a administrativní agendu měla na starosti

kancelář Komise, která dále zprostředkovávala komunikaci mezi autory, fotografy, kreslíři, sponzory, tiskárnami a odběrateli.

Jednou ze základních podmínek, kterou Chytil vytyčil, byla nutnost bohaté obrazové přílohy. Za obrazovou stranu zodpovídal obrazový redaktor. Nejprve jím byl až do své smrti roku 1919 Jan Koula (1855–1919), po něm agendu přebral nakladatel Jan Štenc (1871–1947), který předtím roku 1908 založil vlastní podnik Grafický závod Jan Štenc. Obrazový redaktor rozhodoval o finálním rozměru tisku (štočky se posléze staly majetkem redakce). Obrazová dokumentace *Soupisu* patřila v celoevropském kontextu mezi nejkvalitnější, což se mimo jiné projevuje tím, že jsou dodnes jednotlivé knihy v antikvariátním prodeji nabízeny za relativně vysoké ceny v řádech tisíců korun. (Uhlíková, 2010a, s. 45–46) Redakce na obrazové příloze spolupracovala s kreslíři Antonínem Martínkem, Aloisem Masákem (1877–1925), Rudolfem Wanderlinem a po válce s Janem Mansbarthem, již nebyli zaměstnanci Komise, ale pracovali na základě smlouvy.

Z důvodu velké finanční zátěže na chod Akademie počáteční zajištění obstaral sám Josef Hlávka. Posléze byla vyjednána, pro každý svazek jednotlivě, relativně vysoká zemská a státní subvence 20 000 zlatých, respektive korun. První svazek byl rozeslán různým státním a kulturním institucím, aby je přesvědčil o důležitosti edice a aby ilustroval schopnost Komise vyprodukovat kvalitní materiál. Na základě této činnosti například Arcibiskupství pražské doporučilo odběr *Soupisu* farním správám a Zemská školní správa nákup výtisků do středních škol. (ibid., s. 46) Dalším zdrojem financí bylo dárcovství na jednotlivé svazky. Dary nejčastěji poskytovaly místní správy, které přispívaly na svazky zpracovávající jejich okres. Příprava raných svazků stála 2000–3000 korun, ve 20. letech 20. století vystoupala až na 7000–8000 korun, což bylo také jedním z faktorů, které negativně ovlivnily tempo a počet vydaných svazků v tomto období. Zdeňku Wirthovi (1878–1961), významnému autoru *Soupisů*, se sice po první světové válce, kdy došlo po změně režimu k útlumu vydávání, podařilo znovu dojednat státní subvenci, nicméně v této době dochází ke generační krizi, kdy řada zkušených autorů umírá a je velmi obtížné najít vhodnou náhradu mezi

mladými vědci, hlavně z důvodu špatného finančního ohodnocení a předpokladu práce ve volném čase.

3.1) Autorská základna edice

Na *Soupisech* vydaných v předválečném období pracovaly nižší desítky autorů. Autory jsou v tomto případě myšleni badatelé, jejichž hlavním cílem bylo vypracovat text svazku. Často, ale ne vždy, byli také autory nákresů nebo fotografií. Zpravidla však na jednotlivých svazcích spolupracovala externí kreslířská a fotografická studia. Zároveň s rešeršemi k památkám pomáhali lokální intelektuálové-historici. Badatelé, kteří byli podepsáni pod jednotlivými svazky, jsou v abecedním pořadí¹⁹:

- František BAREŠ (1851–1924)
  - sv. XXI.; okr. mladoboleslavský; 1905
- Alžběta BIRNBAUMOVÁ (1898–1967)
  - sv. XLIV.; okr. čáslavský; 1929; společně s L. Jansovou
- František Adolf BOROVSÝ
  - sv. VII.; okr. klatovský; 1899; společně s K. Hostašem a F. Vaňkem
- Josef BRANIŠ (1853–1911)
  - sv. VIII.; okr. českobudějovický; 1900
- Antonín CECHNER (1857–1942)
  - sv. XIX.; okr. královéhradecký; 1904
  - sv. XXXI.; okr. novopacký; 1909
  - sv. XXXVI.; okr. rakovnický, díl I., hrad Křivoklát; 1911
  - sv. XXXIX.; okr. rakovnický, díl II.; 1913
- Josef CIBULKA (1886–1968)
  - sv. XLVII.; okr. lanškrounský; 1935; společně s J. Sokolem
- Max DVOŘÁK (1874–1921)
  - sv. XXVII.; okr. roudnický, díl II., zámek Roudnice; společně s B. Matějkou
- Anton GNIRS
  - sv. XLIII.; okr. loketský; 1927; německojazyčné vydání

---

¹⁹ Tento výčet nerozlišuje publikace pod záštitou České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Českou akademii věd a umění (a spoluprací s Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen). Pro chronologické řadění viz *Příloha*.

- sv. L.; okr. teplický a mariánskolázeňský; 1932; německojazyčné vydání
- Kamil HILBERT (1869–1933)
  - [sv. XLIX.; okr. plzeňský; nevydaný; společně se Z. Wirthem a L. Lábkem]
- Karel HOSTAŠ (1854–1934)
  - sv. VII.; okr. klatovský; 1899; společně s F. Vaňkem a F. A. Borovským
  - sv. XII.; okr. sušický; 1900; společně s F. Vaňkem
  - sv. XVII.; okr. domažlický; 1902; společně s F. Vaňkem
  - sv. XXV.; okr. přeštický; 1907; společně s F. Vaňkem
- Karel CHYTL
  - sv. XI.; okr. chrudimský; 1900
- Libuše JANSOVÁ (1904–1996)
  - sv. XLIV.; okr. čáslavský; 1929; společně s A. Birnbaumovou
- Jaroslav KAMPER (1871–1911)
  - sv. XXX.; okr. stříbrský; 1908; společně se Z. Wirthem
- Karl Friedrich KÜHN
  - sv. LI.; okr. liberecký; 1934; německojazyčné vydání
- Ladislav LÁBEK (1882–1970)
  - [sv. XLIX.; okr. plzeňský; nevydaný; společně s K. Hilbertem a Z. Wirthem]
- František MACHÁT (1876–1935)
  - sv. XXXIV.; okr. náchodský; 1910; společně se Z. Wirthem
- František MAREŠ (1850–1939)
  - sv. X.; okr. třeboňský; 1900; společně s J. Sedláčkem
  - sv. XXXVIII.; okr. prachatický; 1913; společně s J. Sedláčkem
  - sv. XLI.; okr. krumlovský, díl I.; 1918; společně s J. Sedláčkem
- Bohumil MATĚJKA
  - sv. II.; okr. lounský; 1897
  - sv. IV.; okr. roudnický, díl I.; 1898
  - sv. XXVII.; okr. roudnický, díl II., zámek Roudnice; 1907; společně s M. Dvořákem
  - sv. XXIX.; okr. litomyšlský; 1908; společně se Z. Wirthem a J. Štěpánkem
- Karel Boromejský MÁDL
  - sv. I.; okr. kolínský; 1897
- Josef NOVÁK (1849–1927)
  - sv. XIV.; okr. jindřichohradecký; 1901
- Antonín PODLAHA
  - sv. III.; okr. sedlčanský; 1898; společně s E. Šittlerem
  - sv. V.; okr. milevský; 1898
  - sv. VI.; okr. mělnický; 1899

- sv. IX.; okr. rokycanský; 1900
- sv. XIII.; okr. příbramský; 1901
- sv. XV.; okr. karlínský; 1901
- sv. XXIV.; okr. českobrodský; 1907
- sv. XXVIII.; okr. vinohradský; 1908
- sv. XXXV.; okr. benešovský; 1911
- sv. XXXVII.; okr. kralovický; 1912
- Emanuel POCHE (1903–1987)
  - sv. XLVIII.; okr. královédvorský; 1937
- Jan SEDLÁČEK (1848–1916)
  - sv. X.; okr. třeboňský; 1900; společně s F. Marešem
  - sv. XXXVIII.; okr. prachatický; 1913; společně s F. Marešem
  - sv. XLI.; okr. krumlovský, díl I.; 1918; společně s F. Marešem
- Richard SCHMIDT (1875–1947)
  - sv. XL.; okr. jáchymovský; 1913
- Jan SOKOL (1904–1987)
  - sv. XLVII.; okr. lanškrounský; 1935; společně s J. Cibulkou
- Josef SOUKUP (1854–1915)
  - sv. XVIII.; okr. pelhřimovský; 1903
  - sv. XXXIII.; okr. písecký; 1910
- Josef Vítězslav ŠIMÁK (1870–1941)
  - sv. XLVI.; okr. mnichovohradištský; 1930
- Eduard ŠITTLER (1864–1932)
  - sv. III.; okr. sedlčanský; 1898; společně s A. Podlahou
  - sv. V.; okr. milevský; 1898; společně s A. Podlahou
  - sv. XV.; okr. karlínský; 1901; společně s A. Podlahou
- Josef ŠTĚPÁNEK (1842–1915)
  - sv. XXIX.; okr. litomyšlský; 1908; společně s B. Matějkou a Z. Wirthem
- Ferdinand VANĚK (1849–1939)
  - sv. VII.; okr. klatovský; 1899; společně s K. Hostašem a F. A. Borovským
  - sv. XII.; okr. sušický; 1900; společně s K. Hostašem
  - sv. XVII.; okr. domažlický; 1902; společně s K. Hostašem
  - sv. XXV.; okr. přeštický; 1907; společně s K. Hostašem
- Ferdinand VELC (1864–1920)
  - sv. XX.; okr. slanský; 1904
- Zdeněk WIRTH
  - sv. XVI.; okr. vysokomýtský; 1902
  - sv. XXII.; okr. poličský; 1906
  - sv. XXIII.; okr. chotěbořský; 1906
  - sv. XXVI.; okr. kladenský; 1907
  - sv. XXIX.; okr. litomyšlský; 1908; společně s B. Matějkou a J. Štěpánkem

- sv. XXX.; okr. stříbrský; 1908; společně s J. Kamperem
- sv. XXXIV.; okr. náchodský; 1910; společně s F. Machátem
- [sv. XLIX.; okr. plzeňský; nevydaný; společně s K. Hilbertem a L. Lábkem]

Poněkud bokem stojí svazky, které zpracovávají památky hlavního města Prahy. Ze snah o inventarizaci pražských tematických okruhů vzešly čtyři svazky. Pracovali na nich:

- Kamil HILBERT (1869–1933)
  - Metropolitní chrám sv. Víta; 1906; společně s A. Podlahou
- Karel CHYTIL
  - Král. Hlavní město Praha: Hradčany, díl III., Korunovační klenoty Království českého; 1912; společně s K. Vrbou a A. Podlahou
- Antonín PODLAHA
  - Metropolitní chrám sv. Víta; 1906; společně s K. Hilbertem
  - Král. Hlavní město Praha: Hradčany, díl II., Poklad Svatovítský a Knihovna kapitulní, část I.; 1903; společně s E. Šittlerem
  - Král. Hlavní město Praha: Hradčany, díl II., Poklad Svatovítský a Knihovna kapitulní, část II.; 1903
  - Král. Hlavní město Praha: Hradčany, díl III., Korunovační klenoty Království českého; 1912; společně s K. Chytillem a K. Vrbou
- Eduard ŠITTLER (1864–1932)
  - Král. Hlavní město Praha: Hradčany, díl II., Poklad Svatovítský a Knihovna kapitulní, část I.; 1903; společně s A. Podlahou
- Karel VRBA (1845–1922)
  - Král. Hlavní město Praha: Hradčany, díl III., Korunovační klenoty Království českého; 1912; společně s K. Chytillem a A. Podlahou

Kromě řádně vydaných svazků dochází od 90. let 20. století ke zpřístupňování těch dosud nepublikovaných. Jde o svazky autorů:

- Anton GNIRS
  - sv. LII.; okr. karlovarský; 1996; německojazyčné vydání
- Karl Friedrich KÜHN
  - sv. LV.; okr. frýdlantský; 2013; německojazyčné vydání
- Vinzenz LUKSCH
  - sv. LVI.; okr. litoměřický, díl I., město Litoměřice; 2015; dvojjazyčné vydání
  - sv. LVIII.; okr. litoměřický, díl II., okres Litoměřice; 2019; dvojjazyčné vydání

- František MAREŠ (1850–1939)
  - sv. LVII.; okr. českokrumlovský, díl II., město Český Krumlov; dvojjazyčné vydání; společně s J. Sedláčkem
- Jan SEDLÁČEK (1848–1916)
  - sv. LVII.; okr. českokrumlovský, díl II., město Český Krumlov; dvojjazyčné vydání; společně s F. Marešem
- Josef SOUKUP (1854–1915)
  - sv. LIV.; okr. ledečský; 2010; společně s J. Valchárem
- Jan VALCHÁŘ (1867–1926)
  - sv. LIV.; okr. ledečský; 2010; společně s J. Soukupem
- Václav Karel VENDL (1892–1957)
  - sv. LIII.; okr. pardubicko-holicko-přeloučský; 2007

Samozřejmě na sběru dat, samotném psaní, redakci a vydávání pracovalo mnohem více lidí. Především při sběru dat se zapojovala řada místních autodidaktů, učitelů, pracovníků muzeí nebo církevních hodnostářů obeznámených s archeologií či uměnovědami. Nezanedbatelný podíl na celkovém charakteru *Soupisů* měli kreslíři, často z řad architektonických firem, a fotografové.

Výše uvedený seznam autorů a děl, na nichž pracovali, je nutné brát pouze orientačně. Velmi často se stávalo, že jeden autor rozpracoval politický okres, jenž mu byl přidělen nebo který si sám vybral, ale nebyl z různých důvodů schopen ho dopracovat. Takové svazky byly posléze přiděleny na dodělání jiným autorům a členům Komise. Nejčastěji takto přebíral rozpracované soupisy Zdeněk Wirth, jenž především za první republiky a později pracoval na velkém množství svazků. I přes jeho zápal se jich v tomto pozdějším období do tisku dostalo jen velmi málo.

Karel Chytil

Karel Chytil (1857–1934) byl předním českým historikem umění, od roku 1885 působil jako kustod a ředitel Uměleckoprůmyslového muzea obchodního, byl členem živnostenské komory v Praze a jako docent umění vyučoval na pražské univerzitě. (Nový, 1989, s. 161) Sám vystudoval dějiny a zeměpis a byl vůdčí osobností české pozitivistické historie umění. V roce 1918 stál u zrodu Ústavu dějin umění, v jehož čele byl po mnoho let. Řídil Kruh přátel dějin umění. (Krása, 1986, s172–173)

Chytil, který studoval ve Vídni, kde při tamější univerzitě vznikala Vídeňská škola historie umění, měl jasnou představu o tom, kam by měly směřovat ediční snahy Archeologické komise. Už v roce 1894 vydává v časopisu *Osvěta* text *O inventáři uměleckých památek*, jenž slouží jako manifest nadcházející soupisové mise (viz výše). Formuluje v něm filozofii a pravidla, jimiž by se měla edice *Soupisů* řídit, přičemž největší inspiraci čerpá v zahraničí. Chytil přistupoval k vymezení publikačních okruhů analyticky a chtěl se vyhnout tomu, aby si tři skupiny v rámci Archeologické komise vzájemně kanibalizovaly témata. Apeloval na to, aby se v rámci *Soupisu* nesměšovaly umělecké památky s archeologickými a lidovými. (Uhlíková, 2017b, s. 75)

Antonín Podlaha

Antonín Podlaha (1865–1932) byl aktivním církevním hodnostářem, působil mj. jako generální vikář pražské arcidiecéze a světící biskup pražský, jehož vědeckou expertizou byly obory církevních dějin, dějin umění, ochrany památek, archeologie, kodikologie a umělecká topografie. (Nový, 1989, s. 320) Byl aktivním členem Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta, autorem její umělecké koncepce a roku 1929 dostavěnou katedrálu, ve které je dokonce umístěna jeho busta, symbolicky otevřel.

Přes veškerou pracovní vytíženost spojenou s jeho církevními funkcemi Podlaha sepsal zdaleka nejvyšší počet svazků *Soupisů*. Sám se specializoval na terénní výzkumy církevních památek, objížděl farní kostely, ve kterých procházel záznamy, opisoval nápisy ze zvonů a sám pořizoval fotografie soch a maleb. (Šorm, 1933, s. 7–11) Aby byl časově efektivní, naučil se Podlaha jako druhý kněží u nás řídit automobil.

Jeho redakční a editorská práce je nebývale rozsáhlá. Za svůj život stačil sepsat a vydat 110 knih. Do povědomí se zapsal roku 1895, kdy se spolu s Eduardem Šittlerem, s nímž v pozdějších letech úzce spolupracoval na nejednom svazku *Soupisů*, podílel na přípravě Národopisné výstavy československé, pro níž také vypracovali a vydali katalog. (Ryantová, 2017a, s. 205) O rok později spolu, oba katolicky angažovaní, napsali pro edici *Památky úcty vzdávané patronům národa československého* dvě publikace,

Album svatovojtěšské a *Album svatojanské*. Jejich publikační tandem zaujal dokonce katolického vydavatele Ferdinanda Josefa Lehnera (1837–1914) natolik, že jim nabídl převzetí jeho časopisu *Method*. To odmítli a rozhodli se raději pracovat pro časopis *Památky archeologické a místopisné*. Dále Podlaha pracoval na *Bibliografii české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913*, jež vycházela pod záštitou Dědictví sv. Prokopa. Především ze zájmů o baroko vzešly práce *Obrazy mariánské v Čechách ze století XIV. až XVI.* a *Sochy a sochy mariánské v Čechách od dob nejstarších až do století 16.* Jako editor založil řadu publikující kapitulní rukopisy *Editiones archivii et bibliothecae s[emper] f[idelis] metropolitani capituli Pragensis*. Svou badatelskou činností chtěli společně se Šittlerem dokázat české společnosti, že se Palacký ve svém hodnocení protireformace mýlí a že České země během katolicismu vzkvétaly. (Uhlíková, 2017a, s. 96)

Jako uznávaná kapacita byl Podlaha členem řady českých církevních i akademických institucí. Členem Akademie se stal roku 1903, o tři roky později byl jmenován i členem starší Královské české společnosti nauk, mezi lety 1913–1929 byl šéfredaktorem časopisu *Památky archeologické*, sám v nich vydal své *Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků*. Kolem začátku první světové války byl Archeologickou komisí pověřen k vypracování oborového slovníku, svou dokončenou práci předložil k posouzení roku 1924, ale dále se s textem nijak nenakládalo. (ibid., s. 107–108) Svě postavení v církvi i vědě zužitkoval při prozkoumávání královské hrobky nebo při ohledávání českých korunovačních klenotů. Jeho vlastním zájmem bylo období protireformace, zajímal se o jezuity a sv. Jana Nepomuckého. (Ryantová, 2017b, s. 25)

K Archeologické komisi se Podlaha přidává krátce po jejím založení. Svazky, na kterých pracoval se Šittlerem, dosahovaly dle dobové kritiky takové kvality, že se vedle Dvořákova svazku doporučovaly za vzor dalším autorům. Podlaha byl unikátní i tím, že své svazky zvládal v krátkém čase sám překládat do němčiny. Po smrti Josefa Hlávky a Josefa Ladislava Píče Podlaha přebral, až do svého odchodu roku 1929, vedení celé Archeologické komise. Měl na starosti vyřizování subvencí a mecenášství, zařizoval

komunikaci s tiskárnou, fotografy, kreslíři i autory a vedl účetnictví. Přes všechnu časovou vytíženost byl osobně zodpovědný za nejvyšší počet dokončených svazků celé edice *Soupisů*. V rámci části *Soupisů*, které se měly zaměřit čistě na Prahu, pracoval Podlaha na svazcích o loretánském pokladu, pokladu svatovítském a kapitulní knihovně. Roku 1915 se stal inspektorem historicko-archeologické a národopisné sbírky Muzea Království českého.

Významným pro budoucnost *Soupisů* bylo také Podlahovo rozhodnutí přivést k projektu svého chráněnce Zdeňka Wirtha. Jako mecenáš výraznou měrou přispěl na chod řady periodik, pomohl *Soupisu* přežít válečná léta, kdy byly výrazným způsobem omezeny státní a zemské subvence. (Uhlíková, 2017a, s. 110–111) Z důvodů stáří se vzdal všech svých funkcí roku 1929.

Zdeněk Wirth

Zdeněk Wirth (1878–1961) byl hlavní osobností počátků dějin české uměnovědy. Za cíl si vytkl budování základů tohoto oboru, věnoval se koordinačním pracím, především uměleckohistorické topografii. Během svého profesionálního působení prošel řadou státních institucí, jež se staraly o kulturní dění. Mezi lety 1918–1922 byl přednostou oddělení památkové péče Ministerstva školství a národní osvěty, v období 1922–1938 byl přednostou osvěty tamtéž a po druhé světové válce byl do roku 1952 předsedou Národní kulturní komise. Působil v Klubu Za starou Prahu. Jeho oborem byly teorie a dějiny umění, ochrana památek a muzejnictví. Byl suplujícím profesorem dějin umění na ČVUT. (Nový, 1989, s. 458) Oproti zakládajícím členům Komise byl o generaci mladší, velká část z nich zemřela ve 20. a 30. letech, zatímco Wirth byl svou dlouholetou prací schopen zajistit elementární kontinuitu projektu až do 50. let.

Wirth se přidal k vydávání *Soupisů* na samém počátku 20. století na doporučení svého vysokoškolského pedagoga a autora *Soupisů* Bohumila Matějky. Svou práci započal již při studiu vysoké školy, jako první mu byl svěřen okres vysokomýtský, jelikož tou dobou žil právě ve Vysokém Mýtě. (Marešová, 2010, s. 48) Po předložení rukopisu Komisi si zažádal o svěřeni okresu poličského, chotěbořského, německobrodského, prachatického

a strakonického. Na doporučení Karla Chytila mu byl v roce 1901 nejdříve svěřen politický okres poličský a chotěbořský. Wirth vzápětí zažádal o přidělení i okresu německobrodského, poněvadž by se mu dobře zpracovával v tandemu s ostatními. Jeho práce byly hodnoceny pozitivně, a tak v následujících letech pracoval na kladenském a stříbrském okrese. V roce 1907 převzal od nemocného Matějky okresy Náchod a Ledec nad Sázavou. Po jeho úmrtí ještě dopracoval s Maxem Dvořákem *Soupis roudnického zámku*. Tento svazek je v období před první světovou válkou považován za ten nejkvalitnější. Dle Wirtha hlavně díky Dvořákovu inovativnímu přístupu. (Uhlíková, 2008a, s. 149) Dvořák totiž působil na vídeňské univerzitě a byl výrazným členem Vídeňské školy dějin umění. Její principy, odvozené od bavorského soupisu *Die Kunstdenkmäler des Königsreich Bayern*, se snažil prosadit i v Praze a ve Wirthovi našel zkušeného spojence. (Uhlíková, 2014, s. 5) Předně šlo o aplikaci důslednější vědecké práce, která se neomezovala jen na jednoduchou inventarizaci, ale o hlubší analytický popis.

Kolem roku 1909 se z řadového autora *Soupisů* dostává Wirth díky kvalitě své práce do pozice, kdy jsou mu k redakci svěřovány cizí svazky. (Uhlíková, 2010b, s. 159) V roce 1914 se Wirth stává členem redakce časopisu *Památek archeologických*, jenž byl vydáván společně Archeologickou komisí a Archeologickým sborem Muzea Království českého. Tato doba je významná generační obměnou ve vedoucích pozicích. Zatímco z redakce odstupují „otcové zakladatelé“, Josef Ladislav Píč, Karel Chytil, Jan Koula nebo Eduard Šittler, nastupuje po nich generace nová – Zdeněk Wirth, Jindřich Matiegka (1862–1941) a Lubor Niederle (1865–1944).

Wirthova píle nepřestává ani po první světové válce, ba naopak. Coby pracovník na Ministerstvu školství a národní osvěty zajišťuje dostatečné finanční prostředky na chod Komise. (Uhlíková, 2008b, s. 233) Nadále úzce spolupracuje s Antonínem Podlahou, jenž je otevřený Wirthovým modernizačním snahám o překročení stínu předešlé pozitivistické tradice. Sám pracoval na svazcích o Plzni, Českém Krumlově a na okrese Jičín, ale kvůli své pracovní vytíženosti nebyl schopen ani jeden z nich dotáhnout do zdárného konce. Po odstoupení Antonína Podlahy z pozice hlavního

redaktora edice toto místo přebírá roku 1930 právě Wirth. Po první světové válce vydavatelská činnost pomalu utichá, přestože práce na jednotlivých svazcích pokračuje. Wirth se stává důležitou osobností, která zaručuje kontinuitu projektu v následujících desetiletích a díky níž se do dnešních dnů v archivech zachovaly značné fondy dokládající rozsah prací (viz kapitola Odkaz Zdeňka Wirtha).

3.2) Ediční strategie

Premisou celého edičního projektu bylo zmapovat všechny památky na území Království českého, po roce 1918 celé Československé republiky. Bylo jasné, že takový projekt bude vyžadovat desítky svazků, a tak bylo potřeba vytvořit metodiku, která by ideál přetvořila v uchopitelnou a udržitelnou praxi. Prvním krokem bylo omezení první části edice na indexování Čech. Nato měla následovat Morava a Slezsko, respektive Slovensko. Jen Čechy byly složeny z 93 politických okresů, přičemž některá významná města či zámky/hrady měly mít dedikované svazky (mělo jít o Prahu, Plzeň, Kutnou Horu, Karlštejn, zámek Roudnice nad Labem a další). (Uhlíková, 2010a, s. 44)

Komise přistupovala ke koncepci edice od počátku velmi seriózně. Provedla podrobné rešerše a zhodnotila obdobné zahraniční pokusy o inventarizaci historického bohatství. Negativní inspirací byla Francie a Itálie. Francouzský předobraz *Inventaire général des richesses d'art de la France* z roku 1879 postrádal ilustrace, což bylo vyhodnoceno jako zcela zásadní a nepřekonatelný nedostatek. Jako vhodnější se jevil italský pokus, oficiální soupis z roku 1879, který byl ale neúplný, jelikož nevyváženě protežoval středověk a renesanci. V roce 1890 sice došlo o nápravu v podobě *Commissione permanente di belle arte*, ale z původní koncepce si Komise odnesla vědomí potřeby úplného časového pokrytí. (Chytil, 1894, s. 719–720) V Anglii, Nizozemsku, Belgii ani Rusku se žádné komplexní snahy o soupis památek nenašly. Kladně byly zhodnoceny snahy německé a rakouské, které se v zásadě staly přímou inspirací. (Uhlíková, 2010a, s. 44)) V Německu soupisy vycházely pod záštitou státních organizací, což bylo vnímáno jako

nutná pojistka finančního zajištění projektu. Podobně v Rakousku od roku 1889 vycházel *Oesterreichische Kunsttopographie*. Na rozdíl od německých soupisů, které s inventarizací končily v 18. století, se Komise rozhodla jít francouzskou cestou a pokračovat až do 19. století, jelikož vyhodnotila, že než bude *Soupis* hotový, bude 19. už také historií. Z toho také vyplynulo, že u památek románských a raně gotických byl kladen apel především na jejich historický význam a u památek vytvořených v 17. a 18. století, u nichž se očekávalo nesrovnatelně vyšší množství, byl kladen větší důraz na jejich uměleckou hodnotu. Z důvodů národnostních a historických bylo rozhodnuto také o tom, že se *Soupis* bude zabírat nejen oficiální kulturou – sepisovat se měly budovy, malby, sochy a předměty uměleckého průmyslu –, ale i lidovými výtvary. (Chytil, 1894)

Komplexita a kvantita památek představovala pro badatelskou a vydavatelskou činnosti problém, jakým způsobem postupovat při jejich zpracovávání. Nabízely se dvě možnosti. Buď inventarizovat památky abecedně, nebo topograficky. Při tak rozsáhlém výzkumu nepřipadal abecední postup v úvahu. Na počátku rešerší nebylo vůbec zřejmé, na co všechno badatelé přijdou, takže takový postup byl de facto neuskutečnitelný. Nezbylo tedy než postupovat topograficky. Aby se práce dál zbytečně nekomplikovala, bylo rozhodnuto, že se za směrodatné budou brát politické okresy, pro což byl navíc zahraniční precedent. Výhodou bylo, že tyto topografické celky byly často součástí historických okresů, na jejichž území působila nějaká unifikující, formativní instituce – klášter, biskupské sídlo, šlechtický rod nebo krajské město.

Přestože, nebo možná právě protože měl být *Soupis* velmi podrobný, zdůrazňuje Chytil (1894) nutnost dosáhnout v textovém popisu památek nejvyšší stručnosti. Text se měl omezovat na minimalistický popis, uvedení historických dat a odkazů na literaturu. Obširnější popisy a interpretace artefaktů měly být úkolem pro další badatelskou činnost lokálních historiků a badatelů. *Soupisy* neměly být místem pro „hypotézy a kontroverze“. (ibid., s. 724) Aby tito budoucí historikové a badatelé měli co nejlepší podmínky pro svou práci, bylo nezbytné, aby *Soupisy* obsahovaly co nejvíce ilustrací, fotografií a výkresů, nehledě na potřebu časové dotace na vypracování všech

nákresů a enormní finanční zátěž, kterou s sebou jejich pořízení neslo. Mimo tento pragmatický, akademický důvod uvádí Chytil i funkci *Soupisu* jakožto zdroje inspirace pro budoucí generace umělců i jako pramene pro restaurátory a památkáře. Na závěr svého veřejného manifestu vyjadřuje Chytil přesvědčení, že obavy týkající se finančního zajištění jsou sice plané, ale jelikož jsou zahraniční vlády podobné inventarizační pokusy schopné financovat, nevidí důvodů, proč by toho neměla být schopná také vláda česká. (Chytil, 1894, s. 726)

Hned od začátku se také počítalo s vydáváním německých překladů, převážně z ohledů k zahraničním čtenářům. Náklad jednotlivých svazků byl většinou 1000 kusů českých a 300 německých. Vydávání německých verzí se často velmi opožďovalo a edici obecně dále prodražovalo.

I když se začalo nejprve se zpracováváním Čech, pořadí jednotlivých politických okresů nebylo pevně dáno. K okresům se hlásili jednotliví členové Komise podle vlastních odborných zájmů nebo podle své územní afliace. Z důvodů malé členské základny nejen Komise, ale i celé akademické obce byli vítáni i autoři mimo oficiální struktury Akademie, byť se tím zvyšovala kvalitativní různorodost. Komise během schůzí rozhodovala o vhodnosti a kvalifikovanosti jednotlivých autorů. (Uhlíková, 2010a, s. 45) Z podstaty České akademie byla většina jejích členů Čechy, vydané svazky se zaměřovaly především na dominantně české okresy a majoritně německé pohraniční regiony byly opomíjeny.

Zcela stěžejní byla stránka finanční. Projekt byl ve všech svých aspektech ekonomicky velmi náročný. Snad jen kromě placení samotných autorů, již na sběru dat pracovali často ve svém volném čase, což se v letech po první světové válce ukázalo jako velmi problematické. Základní majetek Akademie byl tvořen vkladem Josefa Hlávky a dalších mecenášů. Akademii se podařilo vyjednat každoroční zemskou a státní subvenci, každá činila 20 000 korun. Po vyostření česko-německých vztahů byl paralyzován zemský sněm a roku 1910 přestal vyplácet příslibenou částku. Subvence byla obnovena o čtyři roky později v roce 1904 ve výši 16 800 korun. Výpadek byl po celou dobu dofinancován z Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. (Pokorný, 2008, s. 53) Otázka ekonomického zajištění projektu se stala

i vlivným nástrojem ideového nátlaku. Max Dvořák, nositel náročnějších idejí Vídeňské školy a zároveň generální konzervátor Ústřední komise, jež byla hlavním garantem památkové péče v rakouské části říše, tlačil v roce 1909 na Archeologickou komisi, aby reformovala svůj přístup k *Soupisům*, jinak odmítne nadále podporovat státní subvenci. (Uhlíková, 2017b, s. 79)

U zajišťování financování jednotlivých svazků *Soupisů* hrál důležitou roli apel na lokální patriotismus. Bylo pravidlem, že v daném politickém okrese na konkrétní svazek přispěl místní úřad, pojišťovna nebo šlechtic.²⁰ Seznamy dárců byly důležitou součástí každoročně vydávaného akademického *Almanachu*, respektive výročních zpráv. Komise proklamovala, že peníze vybrané od dárců primárně financují jednak nákladné pořizování obrazové přílohy, jednak umožňují, aby byly tituly prodávány za lacino. Do roku 1918 se touto cestou podařilo vybrat zhruba 22 000 korun.

V nultých letech 20. století přichází první vlna kritického zhodnocování dosavadní činnosti. Hlavními kritiky byli především mladší Wirth a inovativní Dvořák. Pod vlivem soudobých trendů rakouských pracích, ve kterých se projevovaly myšlenky Vídeňské školy, si začínají uvědomovat potřebu změny koncepce. Wirth pod pseudonymem vydává text, v němž

---

²⁰ Pro představu přikládám krácený seznam přispěvatelů z jindřichohradeckého svazku (uvedené příspěvky se neomezují jen na tento svazek):

— Provinciál augustiniánů P. A. Tonder	140 K
— Konvent augustiniánů v Ročnově	60 K
— Město Kolín	400 K
— Okresní výbor v Kolíně	400 K
— Jiří kníže z Lobkovic	1 000 K
— Opat Sigmund Starý	100 K
— Hrabě Jan Josef z Herbersteina	50 K
— Rolnická záložna Podřipská	200 K
— Okresní zastupitelstvo v Lomnici nad Labem	50 K
— Moric kníže z Lobkovic	6 000 K
— Okresní školní rada v Sedlčanech zakoupila 45 výtisků	
— Hospodářská okresní záložna koupila 30 výtisků	
— Městská rada v Roudnici zakoupila 25 výtisků	

(*Soupis okresu Jindřichův Hradec, 1901, paratext „Příspěvky“*)

kritizuje nízkou kvalitu některých svazků. Dle Dvořáka by moderní soupisy měly mít mnohem větší nároky na odbornou stránku textů, neměly by být pouhými mechanickými inventáři, ale vědeckým roztríděním a zhodnocením. Autoři by v *Soupisech* měli jednotlivé památky uvádět do kontextu kontinuity uměleckého vývoje na daném území i v mezinárodním prostředí. Hlavní, nově vznesené požadavky se dají shrnout do tří bodů: 1) rozšíření období, jímž se *Soupisy* zabývají, až do poloviny 19. století, 2) zahrnutí všech výtvarných oborů a slohů a 3) inkorporace do té doby přehlíženého stavebního vývoje urbanistických celků, což byla Wirthova expertiza. (Uhlíková, 2008a, s. 151)

V roce 1904 Zdeněk Wirth anonymně zhodnocuje dosavadní úspěch edičního snažení Archeologické komise. Uveřejňuje článek *Umělecká topografie království Českého* v časopise *Nová česká revue*, a nejenže se pouští do oprávněné kritiky nejasně vyhraněné působnosti *Soupisů* a jejich typografického a grafického zpracování, ale odvažuje se hodnotit schopnosti autorů jednotlivých svazků. Dělí je do dvou kategorií na ty, kteří svou práci vykonávají výborně, a ty, jejichž svazky kvalitou zaostávají. Mezi autory, již si cení, řadí Karla Boromejského Mádlu – „oslňuje svým přiléhavým slohem a břítkou charakteristikou, ač zase pomíjí na úkor úplnosti mnoho, co by za zmínku stálo“ –, Bohumila Matějku – „imponuje odborností svého úsudku, jakýmsi zápalem pro věc, jež tušíte z jeho vět, a ukazuje zkušenost vzorným výběrem ilustrací“ –, Karla Chytila – „zajímá klidným tónem řeči, širokým rozhledem, s jakým mluví, zejména o tabulových obrazech a věcech uměleckého průmyslu“ –, Antonína Podlahu – „vyniká včelí pilností a znalostí literatury, jejíž citování je neobyčejně úplné, ačkoli sloh jeho nemá vždy potřebné ohebnosti“ –, a Ferdinanda Vaňka s Karlem Hostašem a Františkem Adolfem Borovským – „působí neobyčejně milým slohem, stručností, jež je přes to úplná, a zřejmě na jevo dávaným entusiasmem.“ (Wirth, 1904, s. 463) Do druhé kategorie autorů, těch, jejichž práce kvalitativně zaostávají, řadí Josefa Nováka – „pilný sběratel a kompilátor, ale ne odborník v historii umění, [...] svazek jeho Soupisu velmi nestejně probírá hesla; nejvíce vadí mu rozvláčnost řeči a neodborné výrazy“ –, Josefa Braniše – „zklamal rozhodně svým dílem; je neúplné, zřejmě pomíjí mladší periody slohové, [...] popisy má nesoustavné“ –, Josefa

Soukupa – „prozrazuje těžkou námahu, jakou měl se svou prací v řeči, a malé odborné vzdělání v mnohých oborech dějin umění i rozhled po uměleckém proudění vůbec“ – a Františka Mareše s Janem Sedláčkem – „podali dílo formálně nejméně dokonalé a nepřehledné, jinak také neúplné“. (Wirth, 1904, s. 464) Nekonzistence jednotlivých svazků je dle Wirtha způsobena nedostatečným vzděláním ve všech potřebných oborech, partikulárním zájmem jednotlivých autorů o určitá období a typ památek a neúplné a neideální nakládání s prameny a odbornou literaturou.

Podobně Wirth ve své kritice neopomíjí zhodnotit kvalitu typografické a polygrafické práce. K vydávání *Soupisů* přistupuje celistvě, vedle textu je pro něj důležitá i formální podoba textu: „inventární kusy, popisované a charakterisované, mají býti vyznačeny již tiskem, odstavce přehledné, nápisy pod ilustracemi stručné, ale určité a srozumitelné.“ (ibid., s. 465) Problémem v jeho očích je nezáměr autorů o tiskařské a sazečské možnosti Wiesnerovy tiskárny. Ta umožňovala tisknout v široké škále fontů od gotické majuskule a minuskule, lipadárky „hodící se k renaissanci i baroku“, kurzívy a verzálky „pro nápisy z rokoka a empiru“, petitů, švabachu až po písma proložená. „Přes to však,“ kritizuje Wirth, „tisknou [...] švabachovou majuskuli gotickými písmenami, barokní lapidárku podobně, renaissanční majuskuli obyčejnou latinkou atd.“ (ibid., s. 466) Co se týče polygrafie, soudí, že obrazový doprovod je v tomto typu publikace často důležitější než text. Pro tisk *Soupisů* se používají autotypie, světlotisk a barvotisk. I tato rovina se dle něj však neobešla bez nešvarů. Fotografie některých objektů jsou dodány v příliš malé velikosti, kvalita ve fotodokumentaci i nákresech je různorodá a nezřídka kdy se stává, že je fotografie nebo nákras pořízen z nevhodného úhlu. (ibid., s. 467) Pro zpracování vybraných fotografií přistoupila Komise ke spolupráci se společností K. Bellmann Phototyp.

3.3) Typografická a grafická úprava

Pro ilustraci typografických a grafických pravidel, podle nichž *Soupisy* vznikaly, poslouží pro tuto kapitolu svazky I a XXVII. První svazek vyhotovil Karel Boromejský Mádl v roce 1897 a zpracovával politický okres Kolín.

Relevance tohoto svazku pro analýzu tkví v tom, že jakožto první svazek byl ostatním autorům doporučován za vzor pro svazky následující. (Uhlíková, 2010a, s. 45) Svazek XXVII byl zpracován roku 1907 autory Maxem Dvořákem a Bohumilem Matějkou a zpracovával politický okres Roudnice, respektive se jednalo o druhý svazek tohoto okresu zaměřující se na zámek Roudnice. Relevance XXVII. svazku spočívá v jeho kvalitě, jež byla současníky považována za nepřekonanou. (Uhlíková, 2008a, s. 149) A to především díky vkladu Maxe Dvořáka. Vhodnost volby těchto dvou svazků umocňuje fakt, že u svazku I se jedná o standardní *Soupis* politického okresu, zato svazek XXVII je jedním z nemnoha svazků, jež se specificky zabírají některou z konkrétních lokalit (města nebo v tomto případě zámku).

Dva konstituenty *Soupisů* jsou text popisující památky a ukotvující je v kontextu a obrazový doprovod – technické výkresy, kresby, fotografie a reprodukce značek a nápisů. To, že není obrazový doprovod podružný, dokládá na titulní straně svazku I text „se 7 tabulkami, 133 vyobrazeními a 29 značkami v textu“ a na titulní straně XXVII. svazku „(s 15 tabulkami, 205 vyobrazeními a mnohými značkami v textu)“. Obrazovou přílohou měly být doprovázené všechny důležité památky. Pro sakrální a šlechtické stavby se vyhotovovaly půdorysy, u specifických památek (např. městských hradeb) se volily bokorysy. Při zobrazování drobnějších detailů (např. křtitelnic) se preferovaly nákresy před fotografiemi. (Uhlíková, 2010a, s. 45) Množství použitých fotografií začalo nad kresbami dominovat až ve 20. a 30. letech. (Prix, 2017, s. 91)

Textová stránka

Soupisy jsou uvozeny patitulem obsahujícím název ediční řady, názvem vydavatele, jménem předsedy Akademie, zaměřením a pořadovým číslem svazku, místem a datumem vydání a zopakováním informace o tom, že publikace vyšla nákladem Komise. Text patitulu je zarovnán na střed. Informace jsou hierarchizované pomocí šesti různých stupňů písma. Použita je statická verzálková antikva s vysokým kontrastem stínování. K odlišení jednotlivých informací bylo kromě stupně písma použito i rozdílné prostrkání. Výsledkem je rozličná barevnost stěžejních informací, název edice a zaměření daného svazku je vyvedeno vyšším stupněm, těsnějšími mezerami

mezi písmeny, kontrastnějším stínováním a vertikálněji proporcemi. Naopak název Komise a Akademie je menším stupněm s větším prostrkáním, kontrast ve stínování není tak výrazný, díky čemuž je tato část textu vizuálně upozaděná (viz obr. 1). Analogicky vypadá i hlavní titul, kde je uveden název svazku, autor, informace o obrazové příloze, místo a datum vydání a jméno Komise. Titulu dominuje název zpracovaného okresu (viz obr. 2).

Mezi patitul a hlavní titul je ve svazku I vložen frontispis s fotografií předmětů s popiskem „Kolín: Předměty z dvojitého hrobu doby karolinské.“ Obé je orientováno na šířku. Při pravém dolním rohu fotografie je kapitálkami uvedeno jméno společnosti K. Bellmann Phototyp. Tento podpis se opakuje i u dalších významných celostránkových fotografií, po nichž zpravidla následuje vakát (výjimku tvoří právě frontispis).

Následujícím oddílem je „Proslov“. Od této pasáže dál je text mimo případy nadpisů a popisů zarovnán do bloku, běžné je dělení slov na konci řádku. Nadpis a podnadpis jsou zarovnány na středovou osu. Oba jsou vyznačeny vysokým stupněm písma, nadpis vyšším, podnadpis nižším. Nadpis je vyveden verzálkami. „Proslov“ je zakončen dvěma řádky zarovnanými na střed, písmo prvního má silnější duktus. Praha, jakožto místo, kde došlo k sepsání „Proslovu“, je na těchto řádcích prostrkána. Následují kaligrafickým kurzivním a ztučnělým písmem jména Josefa Hlávky a Josefa Píče, jež mají evokovat podpis vlastní rukou. Obě jména a pod nimi drobným písmem uvedené funkce jsou odsazené k pravému praporku, ale zarovnané jsou na střed.

Obdobně strukturovaný je oddíl „Předmluva“. Na rozdíl od „Proslovu“ je závěrečné datum a místo vyhotovení zarovnáno na levý praporek a podpis Karla Mádl je vyveden jednodušeji, prostou kurzívou.

Po „Proslovu“ a „Předmluvě“ následuje samotný text *Soupisů* – jednotlivé inventarizované vstupy. Od této pasáže se na stránkách začíná objevovat paginace, také se od ní začíná s číslováním. Pro označení stránky jsou použité arabské antikvové číslice umístěné v záhlaví v rozích, jež jsou vzdálené hřbetu. U svazku XXVII je oddíl „Historický úvod“ paginován římskými číslicemi. Pro přehlednost jsou informace hierarchizované tak, že je nejprve

uvedena lokace (v abecedním řazení), dostupná literatura a prameny a jednotlivé památky (budovy) a v nich jednotlivé artefakty (jejich řazení je náhodné). Lokace je zarovnána na střed, písmo je bezserifové. Stejně tak je na střed zarovnaný přehled zdrojů. Text popisující památky tvoří souvislý text, pro orientaci jsou jejich názvy v úvodu odstavců vyznačené verzálkami. Všechny, i úvodní odstavce mají zleva odsazený první řádek. Konkrétní artefakty dané památky jsou vyznačené analogicky, místo verzálek je použito prostrkání. Autoři děl jsou v textu vyznačeni kurzívou.

Na závěr *Soupisů* je uveden „Seznam míst“ a „Seznam umělců“. Tyto tituly jsou zarovnané na střed a vyvedené verzálkami. „Seznam míst“ je třísloupcový, „Seznam umělců“ dvousloupcový, oba jsou zarovnané vlevo.

Organizace textu XXVII svazku je kvůli svému specifickému zaměření na fond zámku Roudnice poněkud odlišná. Zaprvé se zde objevuje „Obsah“, který u svazku I chybí. Po „Předmluvě“ následuje „Historický úvod“ a pak jasně strukturovaný historický vývoj stavby hradu a zámku a inventář jednotlivých artefaktů. Hlavní kapitoly jsou „Stavba hradu a zámku“, „Obrazy“, „Zbraně“, „Nábytek“, „Museum“ a „Knihovna“. V závěru je ještě „Seznam umělců a řemeslníků“ a „Přílohy“. Obsah je dál členěn na podkapitoly. Ostatní hierarchizace informací a typografická pravidla jsou analogická se svazkem I.

Kromě většinově používané antikvy se pro přepisy gotických nápisů používá gotické písmo. Zarovnání takových pasáží se pokouší dodržovat předlohu (např. mohou být vysázené ve více sloupcích). Pro zvýraznění jsou oproti okolnímu textu výrazně odsazené. Pro přepis antikvových nápisů je zvolen antikvový font odlišný od zbylého textu. Na rozdíl od něj je konstruovaný více geometricky, jeho patky jsou subtilnější, má menší barevnost a vyšší střední dotažnici (viz obr. 3).

Popisy obrazové přílohy jsou zarovnané na středovou osu objektu. Jsou složeny z lokace zobrazované památky a jejího názvu. Lokace je prostrkaná, od názvu oddělená dvojtečkou. Ze všech textových částí jsou popisy vysázené nejnižším stupněm.

Stejně drobný font je použit pro poznámky pod čarou, jež jsou odděleny subtilní, krátkou horizontální čarou, která je zarovnaná vlevo. V textu je poznámka vyznačena hvězdičkou s kulatou závorkou.

Jednotlivé položky výčtů jsou číslovány skákavými arabskými číslicemi v kurzívě.

Každá tisková složka je pojmenovaná, a tak se v zápatí periodicky opakuje text s názvem daného svazku a číslo složky. (viz obr. 4)

Co se specifických glyfů týče, v textu jsou používány francouzské uvozovky, čtverčikové pomlčky, krát je velké a vlasové, pro úmrtí je použit zdobný křížek.

Obrazový doprovod

Všechny grafické prvky *Soupisů* jsou tištěny černobíle. Povaha obrazového doprovodu je různorodá. Jako základní klasifikační kategorie může sloužit rozlišování na následující tři typy ilustrací. První jsou fotografie, druhou kresby a nárysy a třetí reprodukce epigrafických památek a značek.

Fotografie jsou svou kvalitou rozděleny do dvou druhů. Jeden představují celostránkové fotografie, na jejichž zadní straně následuje vakát a jež jsou zpravidla označeny jménem společnosti K. Bellmann Phototyp. Jsou na nich vyobrazené památky významnějšího charakteru. Tyto strany nejsou číslovány a souslednost paginace je ignoruje. Druhým typem jsou fotografie rozložené porůznu v textu. Jejich velikost i rozmístění jsou různorodé od malých fotografií, jež jsou obtékané textem, přes středně velké fotografie, jež zabírají významnou část strany, až po fotografie zabírající celou stranu. V tomto případě po nich ale nenásleduje vakát a nejsou označeny tak jako předešlý druh názvem Bellmannovy společnosti. Ve svazku I jsou fotografická znázornění použita především u předmětů s drobnější ornamentální výzdobou, která by se obtížně zaznamenávala kresbou, jde např. o monstrance, poháry nebo vitráže. Svazek XXVII, jenž inventarizuje výbavu roudnického zámku, zaznamenává celou řadu maleb, nábytku, nádobí, sošek, manuskriptů a chladných i palných zbraní a jejich značek.

Kresby a nárysy v textu fungují stejným způsobem jako fotografie (krom těch Bellmannových). Pokud to ilustrace vyžaduje, může být na straně vytištěná na šířku. Někdy je tak na šířku orientovaná celá strana, někdy jen ilustrace a její popis, přičemž ostatní text na straně je orientován na výšku (viz obr. 5). Obrazový doprovod je textem obtékán všemi myslitelnými způsoby. Často je na jedné straně umístěno víc ilustrací (kombinují se všechny tři zmiňované kategorie) a jejich obtékání se obměňuje. Mnohdy však vznikají nevhodné jevy, kdy sazba působí chaoticky. Na straně je vícero ilustrací, každá je zarovnaná jinak a text se mezi nimi proplétá jednou zprava, jednou zleva, chvíli přes celou stranu, pak zase ve sloupci. (viz obr. 6). Dobová praxe ještě nedošla k jasnému sazebnímu konsenzu, zároveň jde o období překotného technologického vývoje, jenž mj. přinesl řadu nových možností reprodukce ilustrací, a tak není divu, že se u tak náročného typografického počínu nachází celá řada dle dnešních pravidel nežádoucích jevů. Mnohdy je obtékající text v tak úzkém sloupci, až evokuje časopiseckou sazbu (viz obr. 7). Na druhou stranu v tomto případě mohlo jít o čistě pragmatické rozhodnutí reflektující ekonomickou náročnost vydávání *Soupisů*, pak by šlo zkrátka o využití volného místa. V řadě případů jsou ilustrace velmi malé, ne snad neadekvátně zobrazovanému předmětu, jelikož se v takovém případě většinou jedná o detaily (např. konzole gotických žeb, profily žeb nebo půdorysy drobnějších staveb). Nárysy zachycují především půdorysy a bokorysy staveb a architektonických prvků (např. sloupů, portálů nebo sedilí – v takových případech nechybí měřítko; viz obr. 8). Kresby jsou pak vyhrazené pro větší komplexnější celky, jako jsou kostely. Výhoda kresby oproti fotografiím je v tomto případě především v tom, že není zpravidla zatížená perspektivou pohledu.

Posledním prvkem obrazového doprovodu jsou reprodukce epigrafických památek (nápisů či signatury) a řemeslnických značek. Tyto mají zdaleka nejmenší velikost. Řemeslnické značky bývají vysazeny při pravé straně textu a díky své velikosti jsou s textem v užším kontaktu a působí organičtěji. Vzácně vznikají situace, kdy text, jehož je značka součástí, obtéká ilustraci, a tak jsou značka s ilustrací nevhodně umístěny vedle sebe (viz obr. 9).

Sazba XXVII. svazku působí oproti I. znatelně čistěji a profesionálněji. Tam, kde svazek I kombinuje řadu grafických prvků na jedné stránce, text obtéká zleva zprava, tak svazek XXVII text a ilustrace spíše odděluje. Valná část stran je věnována jen textu, obrazové příloze jsou zase vyčleněny jiné strany. Pokud se tyto dva prvky kombinují, většinou je na takové straně jen jedna ilustrace. Text téměř nikdy neobtéká, výjimkou jsou epigrafické reprodukce a značky, které jsou organickou částí textu a oproti svazku I se neomezují jen na výskyt na konci řádku. Negativně tak ovlivňují řádkový proklad, jenž se v daném místě musí přizpůsobit velikosti prvku. Jedná se o příklad nevhodného grafického jevu, jenž vyvěrá z technologické povahy sazby, kdy bylo u horké sazby velmi náročné zkombinovat štočky graficky do textového rastru. Oproti I. svazku zde výrazně dominují fotografie na úkor kreseb a narysů, částečně kvůli povaze zobrazovaných artefaktů (především kvůli fotografiím maleb). Fotografie značek zbraní jsou seskupovány dohromady tak, že v rastru zabírají celou stranu (viz obr. 10).

Po typografické i grafické straně v průběhu let u dalších svazků nedošlo k žádným zásadním změnám. Pravidla vyznačování a hierarchizace textu zůstala stejná. K jistému posunu došlo v kontaktech mezi jednotlivými grafickými prvky. XXVII. svazek znamenal vítanou revizi zmiňovaných problematických pasáží, došlo k jejich většímu prostorovému oddělení, a tím i pročištění sazby. Přes možné výtky k nedokonalostem, které i přes dílčí vylepšení nadále přetrvávaly, lze vnímat neměnnost vizuální podoby *Soupisů* kladně. Jedná se totiž o nakladatelský počín trvajícím po několik desetiletí a generací autorů, jemuž se podařilo uchovat kontinuitu výrazu a vlastní identity. Významnou uživatelskou výhodou je pak to, že po seznámení se s jedním svazkem, je pro čtenáře/badatele velmi snadné zorientovat se v jakémkoliv dalším svazku.

4) Osudy Soupisu památek po první světové válce

Přestože se úvodní část práce zabývala obdobím existence České akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění, vydávání *Soupisů* pokračovalo i po její transformaci na Českou akademii věd a umění. A nejenom to, v současnosti dochází k vydáváním rozpracovaných svazků, jež se stále nachází v archivech.

4.1) Odkaz Zdeňka Wirtha

Ačkoli byly *Soupisy* pravděpodobně nejúspěšnějším vydavatelským počinem Akademie, jen stěží přežily první světovou válku. Do roku 1918 vyšlo 41 svazků (respektive se 4 svazky pražskými 45), během první republiky už jen 9 (přičemž 3 pouze německy). Ve 20. letech si Wirth postěžoval, že půjde-li vydávání takovýmto tempem, nebudou s edicí zpracovávající celou Československou republiku (bez Podkarpatské Rusi) hotovi dřív než v roce 2095. K tomuto cíli zbývalo stále 215 svazků. Zároveň bylo více než zřejmé, že kompletní soupis je skutečně potřeba. Nezávisle na akademických *Soupisech* vznikaly topografie církevních památek podle vikariátů (na nich pracoval Antonín Podlaha), okresní monografie psané lokálními učiteli, soupis starého uměleckého majetku obce pražské, soupis památek cechovních, úřední soupis zahraničních bohemik nebo soupis majetku svěřenského. (Wirth, 1930, s. 235) Proto přistoupila Komise ke kompromisu v podobě vydání stručného inventáře bez obrazového doprovodu. Přesto se do roku 1939 povedlo zpracovat pouze jeden svazek (Čechy), a to do podoby lístkového katalogu. Faktickou tečkou za vydáváním byl 49. svazek, zpracovávající město Plzeň a přilehlé obce, u nějž byl už k tisku připravený text protektorátní vládou navržen k revizi tak, aby nezahrnoval teritoria nově spadající do třetí říše. Wirth to zamítl a raději od publikace úplně ustoupil.

Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Plzeňském je zosobněním peripetií, které provázely vydávání celé edice. Práce na tomto svazku započaly již v 90. letech (kolem roku 1897) pod vedením Josefa Strnada a Josefa Škropila. Práce se vlekla, a tak ji roku 1911 přebírá

Kamil Hilbert a Zdeněk Wirth, kteří k sobě přibrali ještě Fridolína Macháčka (1884–1954) a Ladislava Lábka. Ilustrace dostal na starosti František Xaver Margold (1887–1967), člen Kroužku přátel starožitností. Wirth měl na starosti celkovou kompozici a metodiku, zároveň vypracoval většinu kapitol. Hilbert zpracovával církevní stavby a radnice, Macháček stavební rozvoj města a archivní podklady k budovám. Lábek obstarával fotografický materiál, zajišťoval předměty uložené ve veřejných i soukromých sbírkách a měl na starosti celkovou koordinaci. Negativy fotografií pořizovali Josef Hanuš a Antonín Pěšina ze Štencova nakladatelství, jemuž bylo svěřeno vydání. Přestože byl okres Plzeň rozdělen na dva svazky, venkov a Plzeň město, tento svazek zpracovávající pouze Plzeň zahrnoval prozíravě i okolní obce Bolevec, Doubravku, Košutku, Lobzy, Novou Hospodu a Skvrňany, které se později staly součástí Velké Plzně. Vydání bylo plánováno na rok 1914, ale bylo přerušeno vypuknuvší válkou. Wirth s Lábkem museli navíc narukovat. Po válce bylo třeba *Soupis* zrevidovat, což vydání opět oddálilo. Navíc se hromadily stížnosti na Macháčka, jenž měl svým ležérním přístupem ostatní spolupracovníky zdržovat. (Domanická, 2010, s. 52) To vedlo k dalším revizím a aktualizacím, a tak k opětovným odkladům publikace. Text byl nakonec vypracován, ale z politických důvodů nepublikován. Dalším a opět neúspěšným pokusem o vydání byl ten z roku 1953, tentokrát pod institucionálním vedením Kabinetu dějin umění při Československé akademii věd. Wirth s Lábkem nakonec slevili ze svých nároků a pokusili se alespoň o vydání v omezené podobě, ale než jej stačili vypracovat, Wirth zemřel. Dnes leží text v Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky.

Přestože snahy v pokračování edice v osobě Wirtha pokračovaly až do 60. let, ke zpracování a vydání dalších svazků nedošlo.

Zdeněk Wirth umírá v roce 1961 a svou osobní pozůstalost odkazuje Ústavu dějin umění Akademii věd ČR. Ta obsahuje materiály k inventarizační činnosti Archeologické komise. Jedná se o texty na rozmezí od téměř hotových přes sešitové zápisky až k útržkovitým poznámkám. V nějaké

podobě je v nich rozpracováno 14 svazků „venkovských“ a 8 pražských.²¹ Na jejich zpracování spolupracoval Wirth pravděpodobně s Antonínem Martínkem, Leopoldem Kreitnerem, Kamilem Hilbertem a Ladislavem Lábkem. Na nedokončeném okrese hořovickém pracoval s Janem Herainem (1848–1914) a na soupisu Karlštejna pracoval s Karlem Chytillem. (Marešová, 2010, s. 49)

4.2) Spolupráce s německojazyčnými badateli

Neméně spletitá je historie spolupráce mezi česky a německy hovořícími akademiky. Ačkoli byla Akademie projektem nacionálního rázu, jenž byl deklarován už v samotném jejím názvu, a i když Hlávka jakožto pravděpodobně nejvlivnější osoba celé instituce byl silně pročeského naturelu, již od samého počátku byla edice *Soupisu* koncipována jako dvojjazyčná. Tím se edice zcela zásadně odlišovala od zbytku vydavatelské činnosti Akademie, ve které vycházely původní české práce anebo překlady cizích děl. Česká věda měla v této době velké potíže s internacionalizací, jelikož mezinárodní věda u nás stála především na němčině. (Nový, 1985, s. 72) Toto rozhodnutí o bilingvní povaze *Soupisů*, s vědomím vyšších finančních nákladů a časové náročnosti, je o to zarážející, že v 90. letech 19. století komunikace mezi jednotlivými vědeckými komunitami značně vážla. Kromě zmíněné snahy o zahraniční přesah, Uhlíková přichází s další možnou pohnutkou, která mohla vést k tomuto kroku, a to že tak mohlo být snazší dosáhnout na státní a zemské finanční subvence. (Uhlíková, 2013, s. 27) Státní orgány nerady viděly rozkoly ve společnosti a aktivity, které měly potenciál přispět ke svornosti, měly vyšší šanci dosáhnout na příspěvek.

Na první pohled by se mohlo zdát, že práce na *Soupisech* probíhaly z jazykového/národnostního hlediska vyváženě – s přihlédnutím k nižším nákladům německé verze a opožďováním za českým originálem, jež pramenilo z nutnosti pořízení překladu. Realita byla ale komplikovanější.

---

²¹ Svazky pražské: Bubeneč, Nové Město, Žižkov, Vyšehrad, Smíchov, Praha-venkov, hlavní město Praha. Svazky venkovské: okres trutnovský, jilemnický, českobudějovický, kutnohorský, tábořský, hořovický, okres Rychnov nad Kněžnou, zámek Hluboká, město a okres Plzeň, okres německobrodský a humpolecký.

Jelikož souslednost jednotlivých svazků vycházela čistě ze zájmu a možností badatelů působících při Komisi, případně z přihlášek lokálních intelektuálů, a jelikož tito badatelé působili při české Akademii, sami byli většinou Čechy, vybírali si okresy, které byly dominantně české. Uhlíková v této otázce předkládá tezi, že řada lokálních patriotických přispěvatelů neměla zájem o památky v příhraničních oblastech prostě proto, že památky v německých regionech nevnímali jako české, a tak neviděli důvod, proč je zpracovávat pro soupis českých památek. (Uhlíková, 2013, s. 27–28) Postupem času byla nerovnost v pokrytí českých a německých regionů zřetelná – do první světové války se z celkových 41 vydaných svazků věnoval německým regionům jen jeden. Dohromady byly rozpracované tři německojazyčné okresy.²² To neuniklo pozornosti českých Němců, již se v této oblasti začali angažovat. Německá Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen, zřízená paralelně k české Akademii roku 1891, začala uvažovat o zřízení vlastní edice, jež by mapovala opomíjené sudetské regiony. Problémy nicméně vyvstaly s financováním, protože úřady neviděly důvod, proč tyto snahy financovat, když česká Akademie deklarovala tato území zpracovat, a navíc své práce překládala do němčiny. Německá a česká akademie nakonec dospěly k dohodě o spolupráci, jejíž součástí byly společné žádosti o financování jednotlivých projektů. Čeští akademici přislíbili, že doplní dvanáct chybějících německých překladů.

Německá akademie se pustila do zpracovávání pohraničních regionů s vervou, ale celé snažení překazila první světová válka. V nacionálním nadšení po vyhlášení samostatného Československa Karel Chytil jednostranně vypověděl dohodu o spolupráci, ale roku 1923 se podařilo kolaboraci znovunavázat. Okresy Jablonec nad Nisou, Přísečnice a Chomutov sepisoval Karel Richard Fischer (1871–1934), starosta Jablonce. Na Mostě a Duchcově pracoval zaměstnanec Státního

---

²² Jediný vydaný byl okres Jáchymov od ministerského úředníka Richarda Schmidta (1875–1947). Následující dva dosáhly rozdílných stadií přípravy. Paul Buberl (1883–1942), rakouský památkář, zpracovával okres Františkovy Lázně a historik Vinzenz Luksch (1845–1920) pracoval na dvojsvazkových Litoměřicích.

památkového úřadu Rudolf Hönigschmid (1876–1967).²³ Profesor dějin umění Alois Grünwald (1882–1931) měl na starosti Frýdlant. Karlovy Vary zpracovával Anton Gnirs a Liberec zemský konzervátor státní památkové péče Karl Friedrich Kühn. V roce 1930 přišli Němci s požadavky na zpracování Falknova (dnešního Sokolova), Kraslic, Nejdku, Vansdorfu, Šluknova, Rumburku, Horšovského Týna, Tachova, Plané, Aše, Chebu, Mariánských Lázní, Teplé, Žlutice, Teplic-Šanova, Mimoně, České Lípy, Německé Jablonné, Vrchlabí a Trutnova. I přes neschopnost dovést rozpracované regiony do tisku němečtí badatelé začali uvažovat nad rozšířením prací na Moravu a Slezsko, které byly zatím mimo zájem české Komise. Ředitel Slezského muzea Edmund Wilhelm Braun (1870–1957) se hlásil o zpracování Opavy, Fulneku a Moravského Šternberka. Werner Kudlich (1903–1945) pak o Rýmařov, Moravskou Třebovou a Mikulov.

Z celé německé anabáze nakonec vzešly v tomto období jen tři svazky vydané tiskem. Gnirs vydal v roce 1927 Loket a v roce 1932 spojené okresy Teplá a Mariánské Lázně. Dále měl rozpracovaný okres Karlovy Vary, ale před dokončením předčasně zemřel. Přesto i tento svazek vyšel tiskem, a to v roce 1996 díky snaze jeho dcery Anny, jež svazek vydala v edici Collegia Carolina pod názvem *Handbuch der sudetendeutschen Kulturgeschichte*. (Uhlíková, 2013, s. 35) Třetím vydaným svazkem byl Kühnův Liberec, respektive Reichenberg. V roce 2015 byl dodatečně vydán svazek Litoměřic, jenž byl vypracován Vinzenzem Lukschem, česko-německým katolickým knězem, kurátorem litoměřického Diecézního muzea. Luksch od roku 1885 pracoval původně pro rakouskou K. k. Zentralkommission für Kunst- und Historische Denkmale, ale roku 1903 byl Antonínem Podlahou přizván ke spolupráci na *Soupisech*. Ač byl spis dlouho připravený, Podlaha ani Hönigschmid neměli čas ho překontrolovat. Nedošlo tudíž ani na tisk. Vydání se svazek přes zájem Úřadu pro památkovou péči a muzejnictví Úřadu Říšské župy Sudety nedočkal ani během období druhé světové války. (Barus, 2017)

---

²³ Pod Hönigschmidovým vedením přešlo během druhé světové války vydávání sudetských okresů pod Deutsche Akademie der Wissenschaften. Probíhala také spolupráce se Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung, Kommission für Kunst- und Schrifttumsforschung).

4.3) Soupisy památek v současnosti

V současné době stojí česká historie umění před řadou rozhodnutí. Existence soupisu památek na území České republiky po sto letech nepozbyla na relevantnosti. Na jednu stranu lze navázat na historické snahy Archeologické komise, na stranu druhou se současná věda značně metodologicky posunula. Územně *Soupisy* stačily pokrýt pouhých 53 % rozlohy Čech, zpracování Moravy a Slezska de facto ani nezačalo. Na základě zjednodušené fotoměřické edice „Dehio“ sice v roce 1957 vyšly *Umělecké památky Čech*, ale ty nesklidily předpokládaný úspěch. Proto se od 70. let začaly zpracovávat nové, metodologicky zjednodušené *Umělecké památky Čech* (1977–1982; čtyři svazky), *Umělecké památky Moravy a Slezska* a *Umělecké památky Prahy*. Co se týče dopracování *Soupisu památek*, v roce 2006 Grantová agentura České republiky zamítla tomuto projektu finanční podporu. (Prix, 2017, s. 94)

Dalším dilematem je, jak naložit s archivními materiály, které jsou v archivech, především díky snaze Zdeňka Wirtha, stále k dispozici. Jak se k nim ale edičně a textologicky stavět? Má se s rozpracovanými texty a konvoluty nakládat jako s prameny, anebo je vhodné je doplňovat?

V 90. letech dochází k první velké publikační iniciativě. Anna Gnirsová, dcera jednoho z německojazyčných autorů meziválečných *Soupisů*, edičně zpracovala a v Mnichově vydala svazek Karlových Varů. Přestože Gnirsová do textu nijak zásadně nezasahovala, nevyznačila, které pasáže prošly editorskými zásahy. (Sekyra, 2017, s. 104) Druhým problematickým a kritizovaným bodem tohoto vydání bylo rozhodnutí doplnit chybějící obrazovou přílohu jinými dobovými fotografiemi, a dokonce i fotografiemi, které neodpovídají době vzniku manuskriptu. Toto rozhodnutí, byť nejednoznačné, má své opodstatnění v původním edičním záměru *Spisů*, které se stejnou měrou opíraly jak o textovou, tak právě o obrazovou část.

Od roku 2007 vychází postupně v nakladatelství Artefactum při Ústavu dějin umění Akademie věd některé rozpracované a nevydané svazky. Edičně se do tohoto projektu zapojují Jana Marešová, Kristina Uhlíková a několik dalších badatelů. Jedním z hlavních motivů pro publikování nedokončených

textů je ten, že ačkoliv míra dokončenosti manuskriptů se značně liší, metodologie neodpovídá současným požadavkům a původní ediční záměr opomíjí památky vzniklé v době po druhé polovině 19. století, stále se jedná o velmi cenné prameny. (Marešová a Uhlíková, 2017, s. 44) Už jen kvůli tomu, že jsou v archivních materiálech zpracovány mnohé památky, jež nepřežily buď válečné hrůzy druhé světové války, anebo přišly k újmě v následujících desetiletích komunistického režimu. Zachycení původní podoby, ať už graficky, nebo textově, je důležitým zdrojem pro památkáře a restaurátory. Po konzultaci s Ústavem dějin umění se editorský tým rozhodl nepřístupit ke srovnávání tehdejšího stavu památek s tím dnešním. Jednak by to zásadním způsobem prodloužilo dobu potřebnou pro sestavení finální verze textů, jednak by se v takovém případě mohlo se *Soupisy* rovnou začít nanovo. (Marešová a Uhlíková, 2017, s. 47)

Během zpřístupňování dochovaných materiálů jsou první volbou texty v nejpokročilejším a nejúplnějším stádiu rozpracování. Ediční zásahy se omezují na barevné odlišení částí různého autorství a opravu pravopisu podle dobové normy. Editorský tým ponechává původní terminologii, která je sice velmi rozkolísaná, zato dokládá neustálenost tehdejšího oborového slovníku. Podobně konzervativně přistupují k přepisům epigrafických památek, poněvadž se předlohy mnohdy nedochovaly, a editoři se chtěli vyhnout možné desinterpretaci. (Marešová a Uhlíková, 2017, s. 49)

Roku 2007 vyšel svazek LIII. okresu pardubicko-holicko-přeloučského, jehož autorem byl Karel Václav Vendl. O tři roky později, v roce 2010 vyšel svazek LIV. okresu ledečského. Jeho autory byli Josef Soukup a Jan Valchář. Další edičně zpracované materiály byly ve velké míře v německém jazyce (jednalo se o inkriminované okresy, jež byly zpracovávány v rámci spolupráce se sudetoněmeckými kolegy), editoři proto přikročili k bilingvnímu vydání, jež je sice časově i finančně náročnější, zato se více blíží původnímu edičnímu záměru české a německé mutace *Soupisů*. Další racionalizací tohoto rozhodnutí je fakt, že pro současnou českou akademickou obec je němčina čím dál tím méně srozumitelná. (Marešová a Uhlíková, 2017, s. 50) V roce 2013 vyšel svazek LV, byť oficiálně se v nových vydáních od číslování upustilo, okresu frýdlantského od Karla Friedricha

Kühna. O dva roky později, v roce 2015 vyšel Lukschův LVI. svazek okresu litoměřického – díl 1, Litoměřice – město. V roce 2017 vyšel svazek LVII okresu českokrumlovského – díl 1, Český Krumlov – město –, od autorské dvojice F. Mareš a J. Sedláček. Zatím posledním je svazek s pořadovým číslem LVIII od Vinzenza Luksche, okres litoměřický, díl 2, Litoměřice – okres.

V současné době se pracuje na dalších dvou svazcích. Prvním je okres Žatec autora Ericha Tursche (1902–1983), u nějž se dochoval rukopis, fotografie a plány. Editoricky je svazek zpracováván Kristinou Uhlíkovou, Janou Chadimovou a Martinem Barusem. Druhým rozpracovaným svazkem je okres Jablonec nad Nisou, původním autorem rukopisu je Karl Friedrich Kühn. Prozatím je v editorické péči Jany Marešové. Do budoucna jsou zvažované další svazky, ale jejich stav je už mnohem komplikovanější. Mnohdy jsou dochované jen koncepty, fotografie, plány nebo poznámky. Krom svazku okresu České Budějovice – zámek Hluboká, na kterém pracoval tandem Zdeněk Wirth a Rudolf Kuchynka (1869–1925), se jedná o svazky výlučně z pera samotného Zdeňka Wirtha. Jde o okres Jičín, Plzeň – město, Havlíčkův Brod, Praha-Nové Město, Smíchov a Jindřichův Hradec. (Marešová a Uhlíková, 2017, s. 51)

Závěr

Vedle beletrie byla odborná literatura jedním z nejdůležitějších emancipačních nástrojů českého kulturního, společenského i politického života. Za kvintesenci národoveckých snah, literárního a uměleckého života a akademické obce lze považovat etablování institucionalizované české Akademie, jejíž smysl neměl být jen v symbolické rovině, ale především v rovině pragmatické. Konec 19. století byl spojen s neutuchající akcelerací přírodovědného i společenskovědného bádání, s nímž byl spojen rozvoj metod a terminologií jednotlivých vědních oborů. Otázka kodifikace vědní terminologie byla jedním z problémů, které Akademie svou činností adresovala. Mimo takovéto a jiné oblasti vědecké činnosti byla integrální součástí Akademie i umělecká činnost a její mecenášství.

Akademie byla prostředím výrazných individualit. Stěžejní je postava Josefa Hlávky, jenž se svým vstupním kapitálem a neodbytností zrealizoval svou vizi institucionalizované národní intelektuální činnosti v podobě Akademie. Zároveň jako původem stavař přispěl k založení Archeologické komise, jejímž zájmem byla mj. inventarizace českých historických památek. Obdobně cílevědomé byly postavy III. třídy a Archeologické komise Karel Chytil, Antonín Podlaha a Zdeněk Wirth, kteří každý svým dílem umožnili publikování stěžejní ediční řady *Soupisů*. Karel Chytil, jenž dlouhá léta řídil Archeologickou komisi, stál za jejím teoretickým ukotvením a sám se podílel na několika svazcích. Aktivity Antonína Podlahy projektu přinesly potřebnou kvantitu titulů beze ztráty kvality, jež byla nutná pro zdárné dokončení edičního plánu. Ve své schopnosti zpracovat, a hlavně dokončit velké množství svazků zůstal ale Podlaha ojedinělý. Druhou takto aktivní postavou byl Zdeněk Wirth, jenž sice nebyl schopen dovést celou řadu svazků ke zdárnému publikování, zato svou soustavnou činností umožnil kontinuitu projektu až do 50. let 20. století, a i díky jeho smyslu pro archivování již vypracovaných materiálů lze v současnosti zpřístupňovat staronové svazky.

V rámci hierarchizace a organizace badatelského působení se při Akademii ustanovila Archeologická komise zřízená pod záštitou III. třídy, jejímž hlavním cílem byla inventarizace uměleckých a historických

památek na území Čech, s výhledem na rozšíření projektu na Moravu a Slezsko (během existence Československa i na Slovensko). Výstupem byla ediční řada *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Její význam je jednak historický, jednak aktuální. Z historického hlediska byly *Soupisy* reakcí na obdobné inventarizační snahy ve Francii, Itálii, Německu a rakouské části monarchie. Přesto se nejednalo o pouhou potřebu kopírovat zahraniční trendy, ale téma, jehož zpracování mělo reálné konsekvence. Ke konci 19. století docházelo díky neutuchající urbanizaci a rozvoji hygieny v Praze a dalších městech k rozsáhlým asanacím historických center měst, během nichž bylo zbořeno nemalé množství starých domů a nenávratně zničeno mnoho dalších artefaktů materiální kultury. *Soupisy* nejenomže v tomto kontextu fungovaly jako archivační médium, ale taktéž promluvily do legislativní a byrokratické stránky památkářské iniciativy tím, že státnímu aparátu pomohly definovat a pojmenovat, co je to památka. Ze současného hlediska jsou *Soupisy* stále relevantní, byť nikdy nebyly dokončené a po metodologické i kvalitativní straně jsou napadnutelné, jelikož zachytily řadu památek ve stavu, v němž se do dnešních dnů zkrátka nedochovaly, ať už kvůli různým více či méně povedeným zásahům, anebo kvůli zkázám druhé světové války a nedbalosti komunistického režimu. *Soupisy* jsou neocenitelným zdrojem informací nejen pro akademiky a badatele, ale též pro renovátory a restaurátory. Stejně jako v době svého vzniku mohou *Soupisy* posloužit i jako inspirační zdroj umělcům.

Relevantnost soupisové činnosti Archeologické komise dokládá i fakt, že od roku 2007 v rámci Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky vychází pod textologickým dohledem Kristiny Uhlíkové, Jany Marešové aj. dosud nevydané svazky. Ty jsou zpracovávány z dochovaných materiálů, jež jsou v různém stadiu dokončenosti. Do vypracování předložené diplomové práce bylo publikováno celkem šest staronových titulů. Do budoucna se počítá s dalšími, méně dopracovanými svazky.

Jako zajímavá se ukázala spolupráce s německými badateli. Z podstaty česká Akademie sice valnou většinu svých publikací vydávala v češtině, ale u *Soupisů*, jež byly považovány za stěžejní edici, se od začátku počítalo

s překlady českých titulů. Autoři, kteří zpracovávali jednotlivé regiony, ale dlouhodobě preferovali majoritně české oblasti a německojazyčné části Čech byly opomíjeny. To vyústilo v iniciativu německých badatelů působících při Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen o jejich zpracování. Z finančních důvodů se nakonec čeští i němečtí badatelé spojili a během meziválečného období začaly vycházet i sudetské svazky. Ukázalo se, že kapacity Komise, a vlastně i celé české akademické obce ani zdaleka nestačily na zpracování celého území Čech (neřkuli Moravy a Slezska). Zároveň se s první generací akademiků vyčerpal zájem mladých badatelů o tak náročný a finančně nezajímavý podnik. Spolupráce s Němci ve výsledku přinesla *Soupisům* chybějící zápal a aktivitu, z níž vzešla a stále vychází řada nových svazků. Díky jejich participaci vznikly svazky, pomocí nichž lze komparovat stav a charakter památek na majoritně českém a německém území.

Česká akademie, jež fungovala převážně jako jakási grantová agentura, v průběhu své činnosti navázala řadu spoluprací jak s tiskaři a nakladateli, tak s knihkupci. Čestným komisním prodejcem bylo prohlášeno knihkupectví Bursík a Kohout, za čestného tiskaře a nakladatele tiskárna a nakladatelství Alois Wiesner. Fakt, že byly udělovány tituly čestných prodejců a tiskařů, dokládá jistou míru prestiže, jež byla s Akademií a českou vědou spojována – byť se Akademii nevyhnula i řada kritik. U Aloise Wiesnera byly tisknuty i *Soupisy*. V pozdějších letech této tiskárně dodávala papír tiskárna vedená synem Aloise Wiesnera staršího. Další spolupráce byly navázány s Janem Ottou, Edvardem Leschingerem nebo F. Šimáčkem. U tisku *Soupisů* byl kladen důraz na obrazovou přílohu, s níž pomáhala firma B. Bellmann Phototyp.

Grafické zpracování *Soupisů* se opíralo nejen o typografii, ale také o práci s obrazovou přílohou, jež byla od počátku považována za stejně důležitou, ne-li důležitější než text samotný. Obrazová příloha sestávala jednak z četných fotografií, jednak z nákresů a reprodukcí epigrafických památek. V raných svazcích se obrazová příloha sázela porůznu v textu, jímž se nechávala obtékat, následkem čehož vznikl místy poněkud chaotický dojem. Tento aspekt byl v následujících svazcích cizelován tak, že se obrazová

příloha častěji vyskytovala na dedikovaných stranách. Typografická část se vyznačovala užíváním různých druhů vyznačování pro hierarchizaci textu. Za hlavní písmo byla zvolena antikva s výrazným stínováním, pro nadpisy a doplňkové informace se volily různé stupně písma. Pro přepis starých nápisů (např. na zvonech) se používalo gotické písmo. Paralelně k nežádoucím jevům v sazbě obrazové přílohy u prvních svazků docházelo k nežádoucím jevům i v typografii. Vlivem obtékání grafických prvků neřádkakdy vznikaly úzké sloupce, které spíše než odbornou publikaci připomínaly periodický tisk. Později tyto problémy díky důslednějšímu oddělování textu a obrazového doprovodu odpadly.

Kvantita obrazového doprovodu byla jednak výsledkem úvahy nad tím, jakou cestou čtenáři nejlépe zprostředkovat popisované památky, jednak dokladem vývoje typografických technologií. Na jedné straně jsou velké množství ilustrací a složitá typografie známkou relativní dostupnosti patřičného tisku, na straně druhé je celá řada nevhodného grafického uspořádání dokladem neustálené dobové typografické praxe, tak technologických omezení (např. horké sazby textu a grafických prvků). Technologický progres se projevuje též nárůstem fotografií na úkor výkresů. O *Soupisech* lze hovořit jako o jednom z nejambicióznějších projektů Akademie. Tato ambicióznost se projevovala šíří zpracovávané látky, ekonomickými i intelektuálními nároky i snahou o komplexní typografické zpracování. Dobová realita (ekonomická, politická, akademická i technologická) ale nebyla schopná dostát všem požadavkům, jež *Soupisy* vyžadovaly, a tak jsou dosažené výsledky po stránce kvalitativní i kvantitativní ambivalentní. I přese všechny nedostatky je ale historická role *Soupisů* nepřehlédnutelná.

Jako další možný směr výzkumu v oblasti *Soupisů* bych navrhoval komplexní analýzu a komparaci českojazyčných a německojazyčných variant totožných svazků. Kromě srovnání typografického provedení by bylo přínosné srovnat odbornou terminologii českou a německou, protože především ta česká byla v začátcích vydávání *Soupisů* nekonzistentní a v mnoha případech chyběl oborový úzus.

Anotace

Jméno a příjmení	Mgr. Ondřej Marek
Název katedry a fakulty	Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta
Název diplomové práce	Soupis památek historických a uměleckých v království Českém jako klíčová edice České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění
Jméno vedoucího práce	Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.
Počet znaků	130 638
Počet příloh	4 seznamy <i>Soupisů</i> a 10 obrazových příloh
Počet titulů použité literatury	40 titulů sekundární literatury (+ 30 pramenů a 62 svazků <i>Soupisů</i>)
Klíčová slova	Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění; ČAVU; Soupis památek historických a uměleckých; topografie památek; odborná literatura; Archeologická komise; historie umění
Anotace	Diplomová práce kontextualizuje působení České akademie císaře Františka Josefa v dobové vědecké praxi, zajímá se o hierarchii jejího členství a organizaci jejích tříd a zkoumá povahu elitní edice Soupis památek historických a uměleckých, jejímž cílem bylo inventarizovat veškeré památky na území Čech. Práce identifikuje důležitost osobností Karla Chytila, Antonína Podlahy a Zdeňka Wirtha pro realizaci publikačního záměru a spolupráci s dalšími subjekty dobového knižního trhu – jde především o tiskaře, nakladatele, prodejce a další vědecké, politické a zájmové instituce.

Resumé

The establishment of Czech social sciences in the late 19th century is closely linked to the institutionalisation of sciences per se. Arguably the most influential institution was the Emperor Franz Joseph Czech Academy for Sciences, Literature and Arts. The Academy's foundation was the result of an ongoing endeavour of Czech patriots, namely Josef Hlávka, who later became the Academy's president. Even though the Academy was thought to be a space for academic research (and an artistic platform), in reality, it served more as a grand agency rather than a research institution. The most recognised outcome was a series entitled *Soupisy památek historických a uměleckých království Českého*. It helped to establish Czech historical and art topography. Although the series was never finished, it expanded the knowledge of Czech monuments and artefacts. The task to map all material artefacts of Czech origin was too grand to be accomplished without large-scale collaboration. In later years, the Academy, although being constituted as Czech, cooperated with German scientists, who focused on regions with a majority of German-speaking inhabitants. Publishing was entrusted to the Alois Wiesner printing company, and consignment sale was carried out by the bookshop Bursík a Kohout. For more demanding printing tasks, the Academy collaborated with the German-speaking company K. Bellmann Phototyp. The major figures behind *Soupisy* were Karel Chytil, author of its theoretical conception, Antonín Podlaha, the most active researcher, and Zdeněk Wirth, who helped to continue research during the difficult times of the interwar and post-war periods. Thanks to Wirth's work, the unfinished volumes are still being published today under the leadership of Kristina Uhlíková, Jana Marešová and others. Apart from the research of period sources and secondary literature, the thesis is based on analyses and a description of the typography and graphical arrangement of the series. Of equal importance for *Soupisy* were the text and pictorial supplements. The text was mainly typeset using the Antiqua font, with the occasional use of Gothic. Hierarchisation of information included font size, cursive lettering and spacing. Illustrations comprised photographs, drawings or reproductions of historical inscriptions.

Literatura

BARUS, Martin. Vinzenz Luksch – život a dílo „litoměřického Podlahy“ v drobné srovnávací perspektivě. **In:** *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2017, s. 217–234. ISBN 978-80-7415-167-5.

BERKA, Karel. Bolzanův kruh – vědecko-kulturní komunita v předbřeznových Čechách. **In:** *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 347–354.

BOHATCOVÁ, Mirjam a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: Panorama, 1990. 624 s. ISBN 80-7038-131-0.

DOMANICKÁ, Jana. Až vydáme soupis... Osudy Soupisu památek historických a uměleckých v politickém okrese Plzeňském. **In:** *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2010, **70**(1), s. 51–52. ISSN 1210-5538.

HAUBELT, Josef. Počátky snah o vytváření organizací vědy v českých zemích. **In:** FOLTA, Jaroslav, Jan JANKO a Luboš NOVÝ, ed. *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 289–300.

HAVEL, Rudolf. Bursík a Kohout. **In:** FORST, Vladimír, ed. *Lexikon české literatury*. Osobnosti, díla, instituce. Praha: Academia, 1985, s. 341–342.

HŮRKOVÁ, Ludmila, PRIX, Dalibor a K. UHLÍKOVÁ. Soupisy památek v českých zemích. **In:** *Monument revue*. Bratislava: Národní památkový ústav, 2017, **6**(1), s. 18–25. ISSN 1338-807X.

CHALUPA, Aleš. Mění se úloha Národního muzea v přírodovědeckém i společenskovědním výzkumu. **In:** FOLTA, Jaroslav, Jan JANKO a Luboš NOVÝ, ed. *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 373–378.

JANKO, Jan. Vědecké instituce v období českého národního obrození: k některým vývojovým trendům. **In:** FOLTA, Jaroslav, Jan JANKO a Luboš

NOVÝ, ed. *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 355–372.

KAŠPAROVÁ, Jaroslava a R. ŠÍPEK. *Komu asi patřila?: knihy a jejich lidé – sběratelé i nepřátelé : katalog k výstavě pořádané Knihovnou Národního muzea v Českém muzeu hudby, 3. 12. 2015 – 6. 3. 2016*. Praha: Národní muzeum v Praze, 2015. 100 s. ISBN 978-80-7036-466-6.

KRÁSA, Josef. Karel Chytil. **In:** *Kapitoly z českého dějepisu umění*. Praha: Odeon, 1986, s. 172–180.

LACH, Jiří. *Laichterovo nakladatelství a projekt České dějiny*. Olomouc: Burian a Tichák, 2008, 132 s. ISBN 978-80-87274-00-2.

LACH, Jiří (ed.). *O umlčené kulturní epoše: Kus nakladatelské historie vzpomíná a uvažuje František Laichter II. Díl*. Praha: Academia, 2021. 858 s. ISBN 978-90-200-3213-3.

MAREŠOVÁ, Jana. Dědictví soupisové činnosti Archeologické komise v současnosti. **In:** *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2010, **70**(1), s. 48–51. ISSN 1210-5538.

MAREŠOVÁ, Jana, MEZIHORÁKOVÁ, K. a K. UHLÍKOVÁ. *Akademické soupisy uměleckých památek*. Praha: Ústav dějin umění Akademie věd, 2014, s. 20.

MAREŠOVÁ, Jana a K. UHLÍKOVÁ. Ediční praxe při vydávání rukopisů Soupisů památek historických a uměleckých. **In:** ROHÁČEK, Jiří a K. UHLÍKOVÁ. *Věda minulosti a dnes. Statě k edičnímu zpřístupňování starších nepublikovaných odborných textů*. Praha: Artefactum, 2017, s. 43–52. ISBN 978-80-86890-12-8.

MUCHKA, Pavel. Provoz pražského nakladatelství a tiskárny Františka Šimáčka (1834–1885). **In:** GELNAROVÁ, Jitka, ed. *Acta Musei nationalis Pragae – Historia litterarum*. Praha: Národní muzeum, 2018, s. 40–48.

NOVÝ, Luboš. Hlavní tendence a etapy institucionálního vývoje československé vědy do vytvoření ČSAV. **In:** FOLTA, Jaroslav, Jan JANKO a Luboš NOVÝ, ed. *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 61–76.

NOVÝ, Luboš, ed. *Práce z dějin Československé akademie*. Studia historiae Academiae scientiarum bohemoslovaca. Praha: Ústřední archiv ČSAV, 1989, ISSN 0323-1313.

PETRÁČKOVÁ, Věra. Od Kanceláře Slovníku jazyka českého k badatelskému pracovišti. **In:** FOLTA, Jaroslav, Jan JANKO a Luboš NOVÝ, ed. *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 253–264.

POKORNÝ, Jiří. *Odkaz Josefa Hlávky*. Praha: Academie, 2008. 302 s. ISBN 978-80-200-1590-7.

PRIX, Dalibor. Soupisy památek nedokončené a nezačaté. **In:** ROHÁČEK, Jiří a K. UHLÍKOVÁ. *Věda minulosti a dnes. Statě k edičnímu zpřístupňování starších nepublikovaných odborných textů*. Praha: Artefactum, 2017, s. 87–95. ISBN 978-80-86890-12-8.

RYANTOVÁ, Marie. Eduard Šittler – vrstevník a spolupracovník Antonína Podlahy. **In:** *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2017a, s. 203–216. ISBN 978-80-7415-167-5.

RYANTOVÁ, Marie. Život a dílo Antonína Podlahy **In:** *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2017b, s. 15–46. ISBN 978-80-7415-167-5.

ŘÍMAN, Josef. Vědecké a společenské tradice Československé akademie věd. **In:** FOLTA, Jaroslav, Jan JANKO a Luboš NOVÝ, ed. *200 let České společnosti nauk 1784–1984*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1985, s. 23–40.

SEKYRKA, Tomáš. Nové edice starých Soupisů památek. Jak, proč a pro koho?. **In:** ROHÁČEK, Jiří a K. UHLÍKOVÁ. *Věda minulosti a dnes. Statě k edičnímu zpřístupňování starších nepublikovaných odborných textů*. Praha: Artefactum, 2017, s. 103–106. ISBN 978-80-86890-12-8.

ŠIMEČEK Z. a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovat... Dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia, 2014. 499 s. ISBN 978-80-200-2404-6.

TYRŠOVÁ, Renáta. Národopisné studie našich umělců. **In:** *Český lid*. Praha: F. Šimáček, 1898, 7, s. 10–13.

UHLÍKOVÁ, Kristina. Antonín Podlaha a Archeologická komise České akademie věd a umění. **In:** *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2017a, s. 95–112. ISBN 978-80-7415-167-5.

UHLÍKOVÁ, Kristina. Zdeněk Wirth a soupisy památek. 1. díl – Zapojení Z. Wirtha do soupisového projektu Archeologické komise v období před 1. světovou válkou. **In:** *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2008a, 68(2), s. 145–151. ISSN 1210-5538.

UHLÍKOVÁ, Kristina. Zdeněk Wirth a soupisy památek. 2. díl – Topografický projekt Archeologické komise v období první republiky. **In:** *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2008b, 68(3), s. 233–237. ISSN 1210-5538.

UHLÍKOVÁ, Kristina. První publikované uměleckohistorické topografie v Čechách. **In:** *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2010a, 70(1), s. 44–48. ISSN 1210-5538.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878–1939)*. Praha: Národní památkový ústav, 2010b, 302 s. ISBN 978-80-87104-60-6.

UHLÍKOVÁ, Kristina. Zapojení německy píšících badatelů do dvou projektů soupisů památek v českých zemích. **In:** *Práce z dějin Akademie věd*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, 2013, 5(1), s. 25–46. ISSN 1803-9448.

UHLÍKOVÁ, Kristina. Uměleckohistorický soupisový projekt Archeologické komise České akademie věd a umění a Společnosti pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách. **In:** ROHÁČEK, Jiří a K. UHLÍKOVÁ. *Věda minulosti a dnes. Statě k edičnímu zpřístupňování starších nepublikovaných odborných textů*. Praha: Artefactum, 2017b, s. 67–85. ISBN 978-80-86890-12-8.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. Bursík Jaroslav. *Bibliografický slovník* [online]. Poslední změna 10.10.2019 14:46 [cit. 10.11.2022]. Dostupné z:

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BURS%C3%8DK_Jaroslav_19.1.1859-6.9.1936

ZACH, Aleš. Alois Wiesner: Nakladatel při stejnojmenné tiskárně v Praze. *Slovník českých nakladatelství 1846–1949* [online]. Poslední změna 15.01.2021 18:20 [cit. 13.10.2022]. Dostupné z: <https://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/alois-wiesner.html>

ZACH, Aleš. Edvard Leschinger: Nakladatelství při stejnojmenné knihtiskárně v Praze. *Slovník českých nakladatelství 1846–1949* [online]. Poslední změna 01.01.2019 15:38 [cit. 24.11.2022]. Dostupné z: <https://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/edvard-leschinger.html>

ZACH, Aleš. Jaroslav Bursík: Nakladatelství map a naučných spisů v Praze na Vinohradech. *Slovník českých nakladatelství 1846–1949* [online]. Poslední změna 01.01.2021 17:11 [cit. 10.11.2022]. Dostupné z: <https://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/jaroslav-bursik.html>

ŽÁKAVEC, František. O Bellmannových „Erinnerungen“ a o Nerudovi. **In:** *Listy filologické*. Praha: Jednota českých filologů v Praze, 1918, **45**, s. 349–359.

Prameny

Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1891–1918. ISSN 0862-3015.

CHYTIL, Karel. O inventáři uměleckých památek. **In:** *Osvěta*. Praha: Václav Vlček, 1894, **24**(8), s. 717–727.

KVAPIL, Jaroslav, ed. Kronika. **In:** *Zlatá Praha*. Praha: J. Otto, 1899, **16**(40), s. 480.

MATHESIUS, Vilém. Publikační vyhlídky české literatury vědecké. **In:** MIKOTA, Václav, ed. *Knih a národ 1879–1939*. Praha: Svaz českých nakladatelů a knihkupců, 1939. s. 72–73.

NOVÁK, Robert. [Úvodní slovo] **In:** *Sborník filologický*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1910, **1**(1).

RAYMAN, Bohuslav. Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 1. prosince 1900 do 1. prosince 1901. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1902, s. 99–123. ISSN 0862-3015.

- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 3. prosince 1901 do 7. prosince 1902. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1903, s. 102–126.
- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 7. prosince 1902 do 5. prosince 1903. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1904, s. 101–126.
- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 6. prosince 1903 do 4. prosince 1904. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1905, s. 115–136.
- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 5. prosince 1904 do 3. prosince 1905. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka*

- Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, s. 128–154.
- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 4. prosince 1905 do 7. prosince 1906. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1907, s. 157–181.
  - Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 7. prosince do 30. listopadu 1907. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1908, s. 174–202.
  - Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 3. prosince 1907 do 2. prosince 1908. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1909, s. 159–187.
  - Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 2. prosince 1908 do 5. prosince 1909. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1910, s. 177–201.

Stanovy české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Praha: nákl. vlastní, 1890. 19 s.

ŠOLÍN, Josef. Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1892, s. 6–20.

- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1893, s. 6–26.

ŠORM, Antonín. *Za biskupem Antonínem Podlahou*. Praha: nákl. vlastní, 1933, s. 15.

Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1891–1918. ISSN 1802-5757.

VRBA, Karel. Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 5. prosince 1909 do 4. prosince 1910. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1911, s. 175–204. ISSN 0862-3015.

- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 4. prosince 1910 do 3. prosince 1911. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1912, s. 170–198.
- Výroční zpráva o stavu a činnosti České Akademie od 3. prosince 1911 do 3. prosince 1912. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1913, s. 235–262.
- Výroční zpráva České Akademie od 1. prosince 1912 do 15. prosince 1913. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1914, s. 202–230.

Výroční zpráva České Akademie od 15. prosince 1913 do 15. prosince 1914. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1915, s. 223–254. ISSN 0862-3015.

Výroční zpráva České Akademie od 15. prosince 1914 do 15. prosince 1915. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1916, s. 219–249. ISSN 0862-3015.

Výroční zpráva České Akademie od 15. prosince 1915 do 15. prosince 1916. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1917, s. 184–227. ISSN 0862-3015.

Výroční zpráva České Akademie od 15. prosince 1916 do 15. prosince 1917. **In:** *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1918, s. 169–204. ISSN 0862-3015.

WIRTH, Zdeněk. Umělecká topografie království Českého. **In:** *Nová česká revue*. Praha: F. Topič, 1904, **1**(6), s. 460–468.

WIRTH, Zdeněk. Umělecká topografie Československé republiky. **In:** *Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1930, **38**(2–3), s. 234–237. ISSN 1210-9258.

Příloha

Seznam Soupisů památek historických a uměleckých vydaných pod Českou akademií císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění

- I. MÁDL, Karel B. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese kolínském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897. 118 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 1.
- II. MATĚJKA, Bohumil. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese lounském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897, 96 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 2.
- III. PODLAHA, Antonín a E. ŠITTLER. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese sedlčanském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1898, 142 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 3.
- IV. MATĚJKA, Bohumil. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese roudnickém*. Díl I. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1898, 200 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 4.
- V. PODLAHA, Antonín a E. ŠITTLER. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese milevském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1898. 148 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 5.

- VI. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu mělnickém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1899. 207 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 6.
- VII. VANĚK, Ferdinand, HOSTAŠ, K. a F. A. BOROVSÝ. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu klatovském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1899. 196 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 7.
- VIII. BRANIŠ, Josef. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu česko-budějovickém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. 140 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 8.
- IX. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu rokycanském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. 180 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 9.
- X. MAREŠ, František a J. SEDLÁČEK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu třeboňském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. 115 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 10.
- XI. CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu chrudimském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. 226 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 11.

- XII. HOSTAŠ, Karel a F. VANĚK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu sušickém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900. 193 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 12.
- XIII. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu příbramském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901. 182 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 13.
- XIV. NOVÁK, Josef. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu jindřicho-hradeckém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901. 394 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 14.
- XV. PODLAHA, Antonín a E. ŠITTLER. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu karlínském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901. 357 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 15.
- XVI. WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vysokomýtském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. 252 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 16.
- XVII. VANĚK, Ferdinand a K. HOSTAŠ. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu domažlickém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. 140 s. Soupis památek

historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 17.

- XVIII. SOUKUP, Josef. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese pelhřimovském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903. 330 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 18.
- XIX. CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1904. 198 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 19.
- XX. VELC, Ferdinand. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese slanském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1904. 460 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 20.
- XXI. BAREŠ, František. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese mladoboleslavském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1905. 416 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 21.
- XXII. WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese poličském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 126 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 22.
- XXIII. WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese chotěbořském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 112 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 23.

- XXIV. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese českobrodském*. Praha: Archaeologická kommisce při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. 229 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 24.
- XXV. HOSTAŠ, Karel a F. VANĚK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese přeštickém*. Praha: Archaeologická kommisce při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. 139 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 25.
- XXVI. WIRTH, Zdeněk. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese kladenském*. Praha: Archaeologická kommisce při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. 139 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 26.
- XXVII. DVOŘÁK, Max a B. MATĚJKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese roudnickém*. Díl II. Zámek roudnický. Praha: Archaeologická kommisce při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. 308 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 27.
- XXVIII. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese vinohradském*. Praha: Archaeologická kommisce při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908. 178 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 28.
- XXIX. MATĚJKA, Bohumil, ŠTĚPÁNEK, J. a Z. WIRTH. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese litomyšlském*. Praha: Archaeologická kommisce při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908. 167 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 29.

- XXX. KAMPER, Jaroslav a Z. WIRTH. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu stříbrském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908. 329 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 30.
- XXXI. CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu novopackém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909. 180 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 31.
- XXXII. ŠIMÁK, Josef V. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu turnovském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909. 263 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 32.
- XXXIII. SOUKUP, Josef. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu píseckém*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910. 438 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 33.
- XXXIV. WIRTH, Zdeněk a F. MACHÁTA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu náchodském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910. 213 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 34.
- XXXV. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu benešovském*. Praha: Archaeologická kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911. 300 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 35.
- XXXVI. CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu rakovnickém*. I. Díl. Hrad Křivoklát. Praha:

- Archaeologická kommissee při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911. 148 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 36.
- XXXVII. PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu kralovickém*. Praha: Archaeologická kommissee při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1912. 269 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 37.
- XXXVIII. MAREŠ, František a J. SEDLÁČEK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu prachatickém*. Praha: Archaeologická kommissee při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913. 390 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 38.
- XXXIX. CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu rakovnickém*. II. Díl. Praha: Archaeologická kommissee při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913. 329 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 39.
- XL. SCHMIDT, Richard. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu jáchymovském*. Praha: Archaeologická kommissee při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1913. 133 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 40.
- XLI. MAREŠ, František a J. SEDLÁČEK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu krumlouském*. Svazek první: okolí Krumlova Praha: Archaeologická kommissee při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1918. 357 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. 41.

Seznam Soupisů památek historických a uměleckých vydaných pod Českou akademií věd a umění (a za spolupráce s Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen)

- XLII. CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu kaplickém*. Praha: Archaeologická komise při České akademii věd a umění, 1921. 357 s. Soupis památek historických a uměleckých v Čechách od pravěku do polovice XIX. století. 42.
- XLIII. GNIRS, Anton. *Topographie der Historischen und Kunst-Denkmale der Politische Bezirk Elbogen*. Praha: Deutschen Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik, 1927. 360 s. Topographie der Historischen und Kunst-Denkmale in Böhmen von der Urzeit bis zur Mitte des XIX. Jahrhunderts. 43.
- XLIV. BIRNBAUMOVÁ, Alžběta a L. JANSOVÁ. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu čáslavském*. Praha: Archaeologická komise při České akademii věd a umění, 1929. 488 s. Soupis památek historických a uměleckých v Čechách. 44.
- XLV. CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu broumovském*. Praha: Archaeologická komise při České akademii věd a umění, Německá společnost věd a umění pro republiku československou, 1930. 357 s. Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé. 45.
- XLVI. ŠIMÁK, Josef V. *Soupis památek historických a uměleckých v okresu mnichovohradištském*. Díl I. Praha: Archaeologická komise při České akademii věd a umění, Německá společnost věd a umění pro republiku československou, 1930. 621 s. Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé. 46.
- XLVII. CIBULKA, Josef a J. SOKOL. *Soupis památek historických a uměleckých v okresu lanškrounském*. Praha: Archaeologická komise při České akademii věd a umění, Německá společnost věd a umění

pro republiku československou, 1935. 276 s. Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé. 47.

- XLVIII. POCHE, Emanuel. *Soupis památek historických a uměleckých v okrese královédvorském*. Praha: Archaeologická komise při České akademii věd a umění, Německá společnost věd a umění pro republiku československou, 1937. 372 s. Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé. 48.
- XLIX. [Vyhotovený, ale nevydaný svazek okresu plzeňského pod vedením Kamila Hilberta, Ladislava Lábeka a Zdeňka Wirtha.]
- L. GNIRS, Anton. *Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad*. Augsburg: Dr. Benno Filser, 1932. 609 s. Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in der Tschechoslowakischen Republik. 50.
- LI. KÜHN, Karl F. *Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Reichenberg*. Brno, Praha, Lipsko, Vídeň: Rudolf M. Rohrer, 1934. 343 s. Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in der Tschechoslowakischen Republik. 51.

Seznam svazků vydaných v rámci zpřístupnění starších nepublikovaných textů²⁴

- LII. GNIRS, Anna, ed. *Topographie der Historischen und Kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Karlsbad (Prag 1933) von Anton Gnirs*. Mnichov: Oldenbourg, 1996. 262 s. ISBN 3-486-56170-7.
- LIII. VENDL, Václav Karel. *Edice nedokončeného Soupisu uměleckých památek okresu pardubicko-holicko-přeloučského*. Praha: Artefactum, 2007. 236 s. Fontes historiae artium.

---

²⁴ Novější publikované svazky postrádají pořadové číslo, zde ho přesto uvádím. Na tento fakt upozornil Sekyra (2017, s. 106), jenž soudí, že takto vzniklá diskontinuita je nešťastná. Tento názor sdílím.

- LIV. SOUKUP, Josef a J. VALCHÁŘ. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu ledečském*. Praha: Artefactum, 2010. 239 s. Fontes historiae artium.
- LV. KÜHN, Karl Friedrich. *Verzeichnis der Kunst-Geschichtlichen und Historischen Denkmale im Landkreis Friedland*. Praha: Artefactum, 2013. 354 s. Fontes historiae artium.
- LVI. LUKSCH, Vinzenz. *Topographie der Historischen und Kunst-Denkmale im Politischen Berzike Leitmeritz. Teil I. Stadt Leitmeritz / Soupis historických a uměleckých památek v politickém okresu Litoměřice. Díl I. Město Litoměřice*. Praha: Artefactum, Biskupství litoměřické, 2015. 473 s. Fontes historiae artium. ISBN 978-80-86890-79-1.
- LVII. MAREŠ, František a J. SEDLÁČEK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu českokrumlovském. Díl II. Město Český Krumlov. Svazek 1 / Inventar der Historischen Bau- und Kunstdenkmäler im politischen Bezirk Böhmisches Krumau. Teil II. Stadt Böhmisches Krumau. Band 1*. Praha: Artefactum, 2017. 1031 s. Fontes historiae atrium. ISBN 978-80-86890-06-7.
- LVIII. LUKSCH, Vinzenz. *Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im politischen Bezirke Leitmeritz. Teil II, Bezirk Leitmeritz : Edition des Manuskripts / Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Litoměřice. Díl II, Okres Litoměřice : edice rukopisu*. Praha: Artefactum, 2019. 898 s. Fontes historiae atrium. ISBN 978-80-88283-23-2.

Seznam Soupisů královského hlavního města Prahy

- I. PODLAHA, Antonín a K. HILBERT. *Metropolitní chrám sv. Víta v Praze*. Praha: Archaeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 336 s. Soupis památek historických a uměleckých.
- II. ŠITTLER, Eduard a A. PODLAHA. *Král. Hlavní město Praha: Hradčany*. Díl II. Poklad Svatovítský a Knihovna kapitulní. Část první.

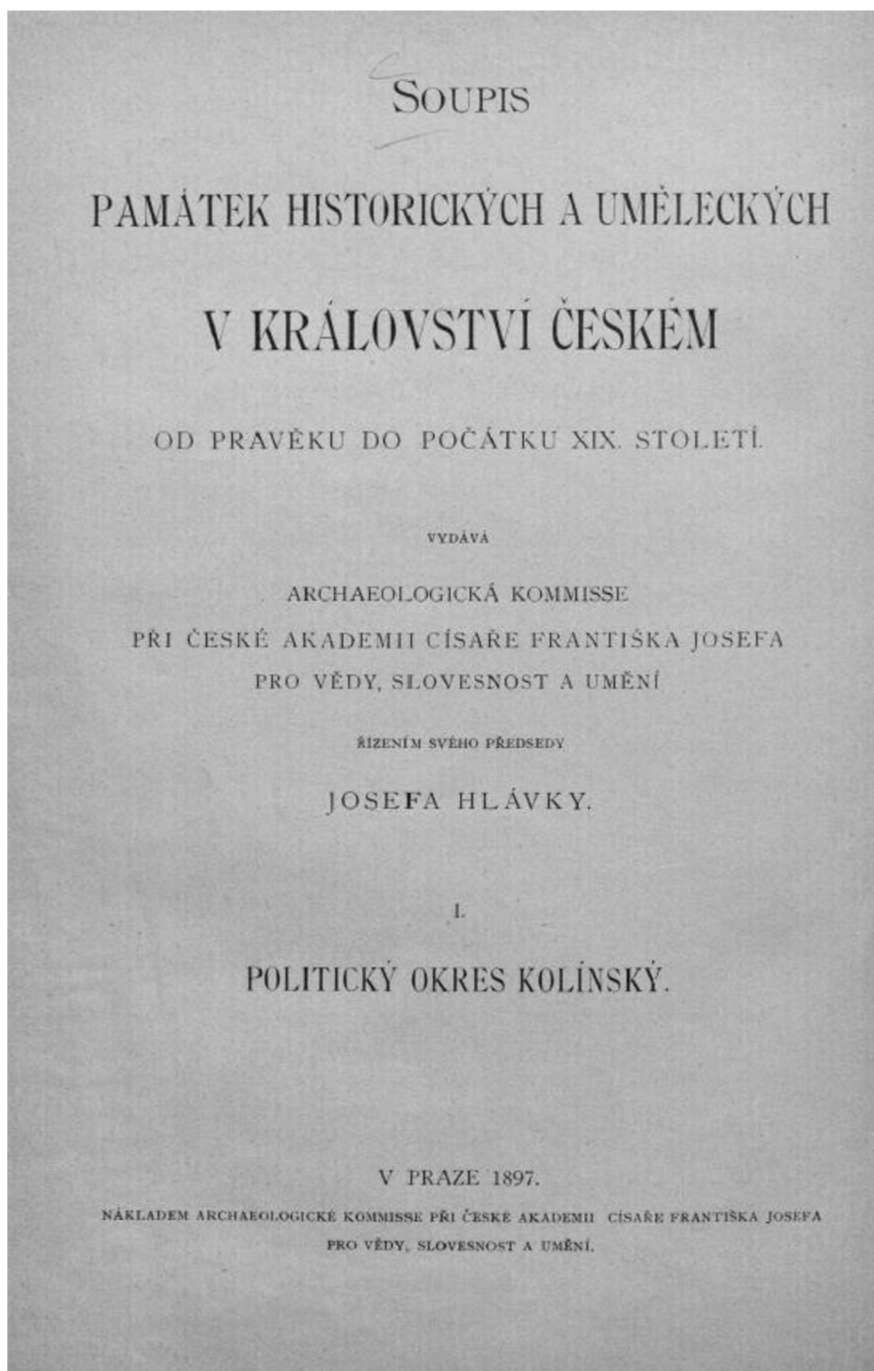
Praha: Archaeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903. 203 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století.

- III. PODLAHA, Antonín. *Král. Hlavní město Praha: Hradčany*. Díl II. Poklad Svatovítský a Knihovna kapitulní. Část druhá. Praha: Archaeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903. 290 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století.
- IV. CHYTIL, Karel, A. PODLAHA a K. VRBA. *Král. Hlavní město Praha: Hradčany*. Díl III. Korunovační klenoty Království českého. Praha: Archaeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1912. 89 s. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do polovice XIX. století.

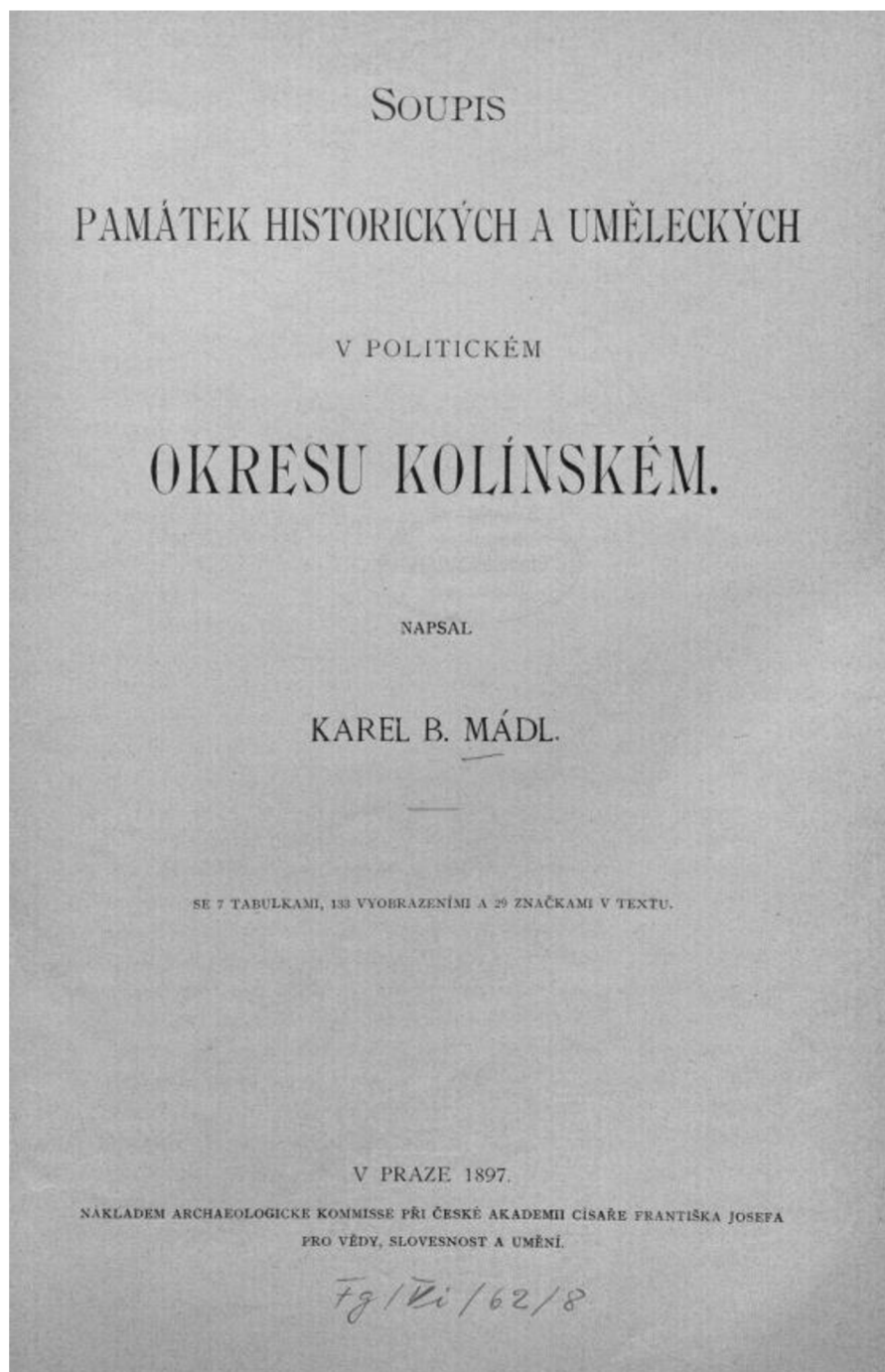

Obrazová příloha

Obr. 1: Patitul, svazek I.

Obr. 2: Titul, svazek I.

že velkým požárem roku 1349 utrpěla stará stavba, tak že bylo pomýšletí na novou a počalo se s vysokým kůrem dle plánů a za vedení Petra *Parléře*, dle nápisu při jeho poprsí v triforiu u sv. Víta v Praze. Při vchodu do sakristie čte se starý, nyní obnovený nápis:

incepta · est · hec · structura · dñori · sub anno
dn̄i · m^o · rcc^o · lx^o · xiiij^o kl' v februi*) temporibus
serenissimi · principis · dn̄i · haroldi · dei · gra ·
imperatoris · romanor · x · regis · bohemie
per m^ostr · petr de gemudia · lapicidam ·

Před rokem 1788 a snad i ještě později byl v kostele ještě druhý nápis nyní zmizelý:

A. D. 1378. 18 mensis Octobris dedicatus est iste Chorus & maius
altare per Venerabilem in Christo Patrem & D. D. Hincnem Episcopum
Ludomiriensem Ordinis Fratrum Eremitanum S. Augustini. (Schaller 41.)

Než stavba pokračovala dále, neboť až do roku 1401 vyskytují se v knihách městských jednak odkazy jednotlivců, jednak smlouvy o stavbě (s *Myrklausem* kameníkem 1398). Roku 1368 uvádí se summum altare P. Marie, před rokem 1371 založil Petr Eylauer v kůru oltář sv. Šimona a Judy; 1379 zmínka o oltáři sv. Jana Ev., tamtéž aj. (Vávra 48 sq.). Nové varhany v kůru postavil roku 1395 *Pavel* varhaník.

Obr. 3: Přepis nápisů různými písmy, svazek I, s. 20.

Na východní straně celá postava P. Marie v gloriole a pod ní erb Dietrichstejnský a Trautmansdorfský, oba slabým věnečkem ovinuté. Při hoření kraje páska nahoře i dole provázená zátočkovým páskovým ornamentem s nápisem: GOS MICH NICOLAUS LÖW IN PRAG.

Kojice.

Něchvíle J., Method VII, 89 sq. — Památky archeol. XI, 847.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA AP. (filiální), ve 14. století farní, k němuž klášter sedlecký až do 1405 měl právo podací. Od počátku 17. věku přifařen do Týnice n. L. Roku 1828 utrpěl požárem, při němž rozlity zvony z r. 1494, 1512 a 1751, a v letech sedmdesátých nově vyspraven, polychromován a vypraven.

Seznam památek umění výt. Pol. okr. Kolínský.

2

Obr. 4: Označení složky, svazek I, s. 17.

11. Červený mramor, 1,91 a 0,87 m. Žena jako předešlá, v rukou konvalinky. V levo dole erb: na střeše (domu) pták s ratolestí v zobci na pravo obrácený. Nápis kolem: 1602 v patek po Sv. Zigmundu usnula . . . paní Anna . . . Tobiasse . . . Cysarvshyho Richtarje manželha. (Zap č. 4.)

12. Červený mramor, 1,81 a 0,94 m., v hoření polovici erb: zedř s cimbuřím a branou s padací mříží. Na zdi půl noha na pravo obráceného. V nápisu toliko MLXXII čitelné.

13. Červený mramor, 2,58 a 0,87 m., vlastně dvě náhrobové desky nad sebou. Spodní o dvou částech, renesančními sloupky a kartušemi vyzdobených. V dolení erb: v pravém poli půl ozubeného kola, v levém šikmé břevno od pravé k levé, v něm tři srdce. V hoření nápis italskou majuskulí (Zap č.13), dle něhož náhrobek Petra Millnera z Mylhausenu, který na cestě do Prahy v Kouřimi zemřel, stár 76 let. Naň postavena deska s nápisem:

Velha Panie 1582 po narození Panny Marije umřela Porota na jsutčij v patek tohoj Velha 1582 Martha, deecij urozeného Pana Kallpara Chotha i Chohtkoma.

Nejvýše postaven erb: pravé pole prázdné, v levém půl kola.

14. Červený mramor, 1,75 a 1,00 m. Žena v dlouhém plášti s kulatou čapkou; ve složených rukou křížek. Dole na levo v erbovním štítu nůžky postříhačské korunou přeložené. Náhrobek Ludmily Polentové, zemřelá 1619 v pondělí po Narození P. Marie.

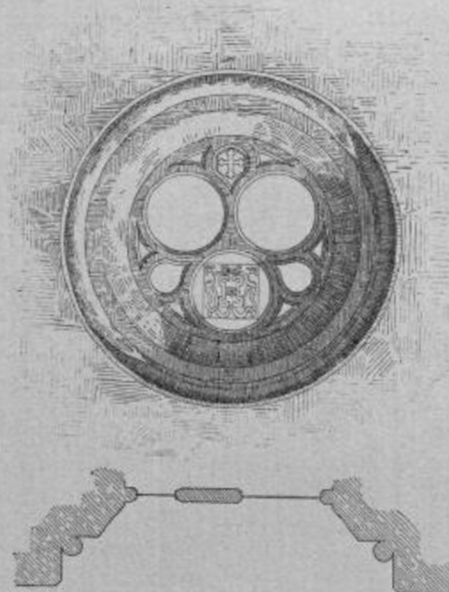
15. Červený mramor stejné velikosti. Muž v dlouhém plášti, v rukou knihu. Štítek jako předešlý. Náhrobek Jakuba Polenty, zesnulého 1615 ve středu po neděli Exaudi.

Kouřim: Kámen ve hrobě v kostele sv. Štěpána.

Obr. 5: Kombinace orientace na výšku a šířku, svazek I, s. 67.

Koutim: Přizemní okno severní věže kostela sv. Štěpána.

chromie nová. Zda na základě starých zbytků? Hlavice sloupků spojeny do výše 1,60 m. obloučky o trojím vykrojení.

Sedilie v choru při pravé straně výklenek ve zdi 1,39 m. široký a 2,39 m. vys., dvojdílný s lomeným obloukem a kružbou hrubě sestavenou.

Vchod do sakristie při triumfálním oblouku pravé bočnice lodě; gotické dvře s rovným nadpražím mají staré kování gotické o třech větvích. Nad nimi zazděné got. okno. Uvnitř jedno pole s křížovou klenbou a polygon s paprskovou. Žebra dole hrotitě (bez konsol) zakončená mají v profilu mezi dvěma šikama žlábků a protínají se v terčových, listovém reliefem opatřených svornících.

Pod hlavním chorem krypta. Vchází se z postranních chorum dvojími úzkými vchody a schody v lomených obloucích do prostoru pravidelného osmiúhelníka 7,14 m. v průměru. Kryt

jest klenutím s osmipaprskovou hvězdou. Hmotná, jednoduchá žebra spočívají v koutech mnohoúhelníka naprostých. konsolách, protínají se v terčových, plastickým lupením ozdobených svornících a sbíhají se uprostřed na polygonálním abaku

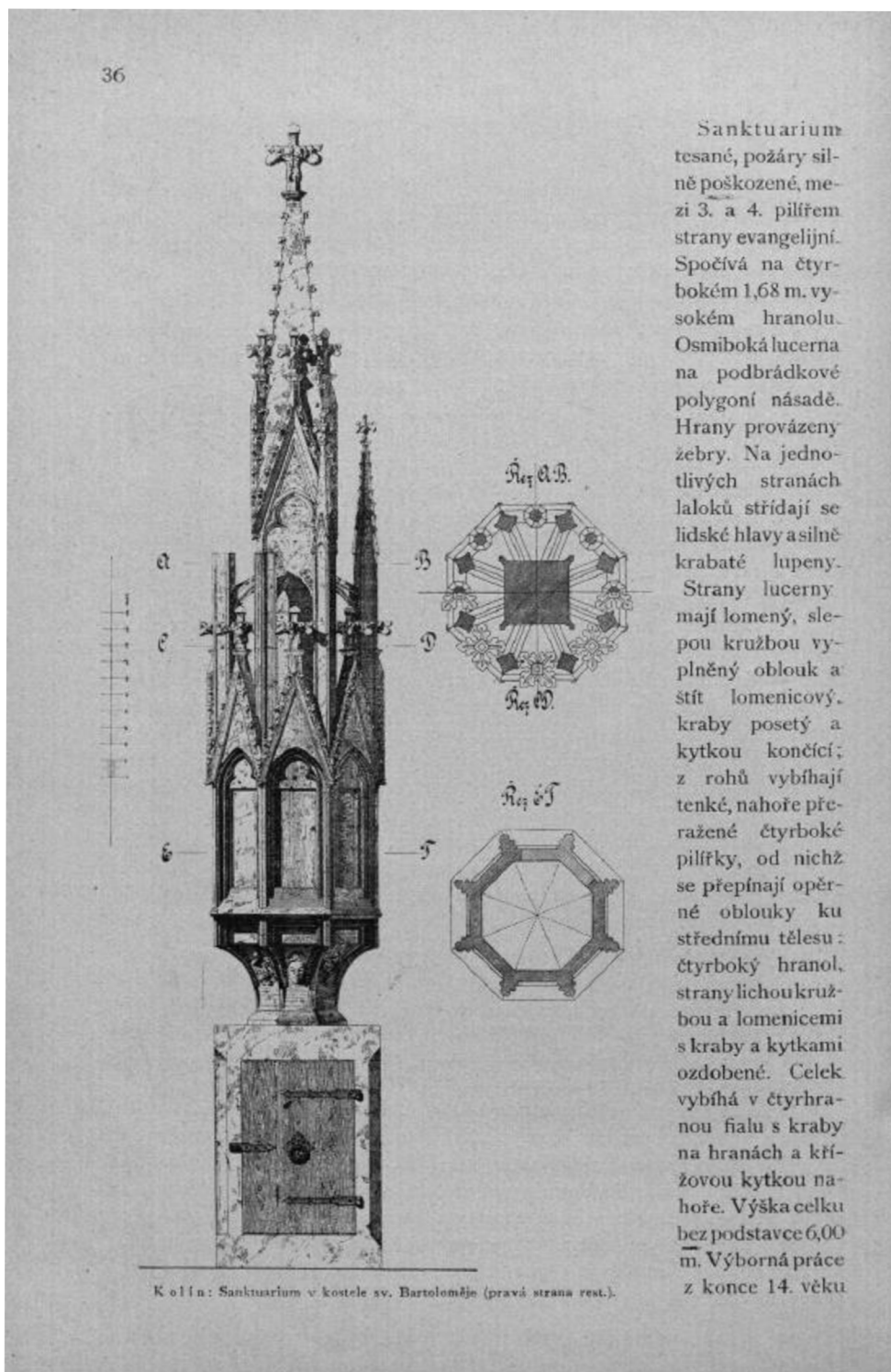

Koutim: Konsoly v kostele sv. Štěpána.

sloupu. Jeho válcové jádro jest obloženo osmi příporami, každá z nich má svoji talířovitou patku a pěknými tesanými lupeny obdobných motivů

Obr. 6: Frenetické obtékání textu, svazek I, s. 62.

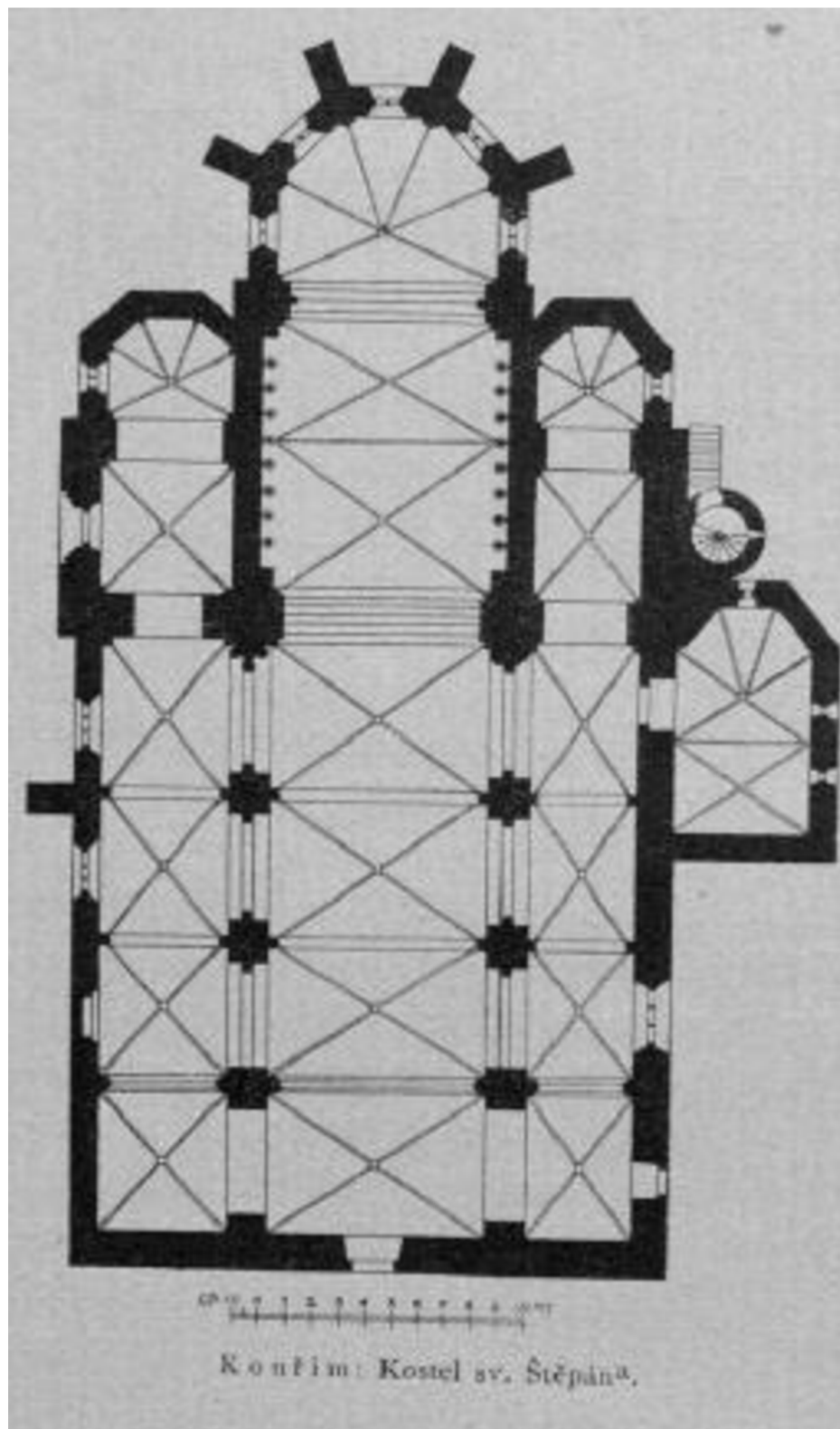

Sanktuarium tesané, požáry silně poškozené, mezi 3. a 4. pilířem strany evangelijní. Spočívá na čtyrbokém 1,68 m. vysokém hranolu. Osmiboká lucerna na podbrádkové polygoni násadě. Hrany provázeny žebry. Na jednotlivých stranách laloků střídají se lidské hlavy a silně krabaté lupeny. Strany lucerny mají lomený, slepou kružbou vyplněný oblouk a štít lomenicový, kraby posetý a kytkou končící; z rohů vyběhají tenké, nahoře přeražené čtyrboké pilířky, od nichž se přepínají opěrné oblouky ku střednímu tělesu: čtyrboký hranol, strany lichou kružbou a lomenicemi s kraby a kytkami ozdobené. Celek vybíhá v čtyřhranou fialu s kraby na hranách a křížovou kytkou nahoře. Výška celku bez podstavce 6,00 m. Výborná práce z konce 14. věku

K o l i n: Sanktuarium v kostele sv. Bartoloměje (pravá strana rest.).

Obr. 7: Text v úzkém sloupci, svazek I, s. 36.

Obr. 8: Půdorys s měřítkem a popisem, svazek I, s. 60.

Kalich ze zlaceného stříbra 0,285 m. vys. Na noze s vykrojeným krajem a na spodní části kupy plastický tepaný ornament barokní, proložený klasy a hrozny. Nodus vasovitý a třístranný. Velmi pěkná práce 18. století.

Monstrance ze zlaceného stříbra 0,71 m. vys., paprsková. Ozdobná noha se čtyřmi hlavami andělčků, lehce a dosti hrubě tepaná; kolem melchisedeku stříbrný věnec. Značky: Kutnohorská práce druhé polovice 18. stol.

Kouřim: Žebro v sakristii kostela sv. Štěpána.

Náhrobky. K. V. Zap (n. u. m. str. 159 a 160) vytýká celkem třinácte náhrobků, ale do zevnější stěny kostelní je jich zasazeno čtrnácte. Jsou rozestaveny kolem celého obvodu kostela, západní, hlavní průčelí vy-

Obr. 9: Konflikt značky a ilustrace a jejího popisku, svazek I, s. 65.

Obr. 96. Značky zbraní č. 31–64.

Obr. 10: Tabulka značek zbraní, svazek XXVII, s. 145.